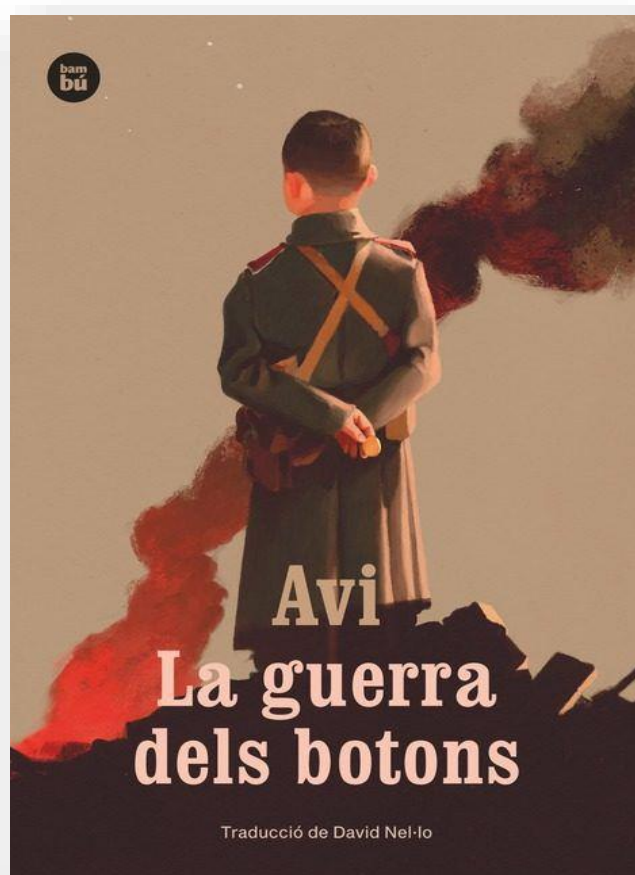


*el gust per  
la lectura*

# *La guerra dels botons,* Avi



## Guia didàctica

Jaume Silvestre Llinares

Curs 2023-2024

1r i 2n d'ESO



Generalitat de Catalunya  
Departament d'Educació



# El Gust per la Lectura 2023-2024

## ***La guerra dels botons, Avi***

### Guia didàctica

Servei de Suports i Recursos Lingüístics  
Subdirecció General de Llengües

Jaume Silvestre Llinares

Atès el caràcter docent d'aquesta publicació, per a la citació de fragments de textos d'altri i la reproducció de fotografies procedents d'obres publicades (de les quals se cita adequadament la font i el nom de l'autor) ens acollim al dret de citació reconegut a l'article 32.1 del text refós de la Llei de propietat intel·lectual, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, i a l'article 10.2 del Conveni de Berna per a la protecció de les obres literàries i artístiques, de 9 de setembre de 1886; i, per tant, està exempta de la necessitat d'autorització i abonament dels drets d'autor.

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No Comercial-Compartir Igual 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original. La llicència completa es pot consultar a: [Creative Commons — Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional — CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)



## Índex

PRESENTACIÓ .....	3
L'amistat .....	5
L'amistat en la literatura .....	9
Objectius d'aprenentatge .....	13
Competències .....	14
Continguts específics de les activitats i competències .....	16
ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES .....	20
Estratègies i metodologies .....	20
Organització de l'aula .....	23
PROPOSTES DIDÀCTIQUES .....	24
Presentació .....	24
Abans de la lectura .....	24
Durant la lectura .....	33
Després de la lectura .....	59
BIBLIOGRAFIA .....	67

## PRESENTACIÓ

Nens, guerra, enveja, caos, exili... tots aquests són els elements que conformen la novel·la *La guerra dels botons* (2018)<sup>1</sup> d'Avi; però, per damunt de tot, l'amistat, una temàtica molt engrescadora per a l'alumnat de 1r i 2n d'ESO al qual va adreçada aquesta guia docent. Es tracta d'una novel·la de caràcter històric i que fomenta l'educació per la pau escrita per l'autor Avi, el pseudònim de l'estatunidenc Edward Irving Wortis (1938), el qual ha dedicat la majoria de la seua obra a la literatura infantil i juvenil.



Abans de començar aquesta proposta didàctica, cal fer un breu apunt respecte al títol de l'obra, ja que a alguns els vindrà al cap una altra novel·la amb el mateix nom: el clàssic francès *La guerra dels botons* de Louis Pergaud, escrita el 1912, la qual va ser portada al cine el 1962 per Yves Robert. Ara bé, estem parlant d'obres diferents, el títol de les quals coincideix amb la traducció catalana, però no amb les versions originals pel que fa al nombre del substantiu *botó*, en plural en francès (*La guerre des boutons*) i en singular en anglès (*The Button War*). A més, l'obra en francès també tenia el subtítol de *Roman de ma douzième année*.

L'obra que ens ocupa és en essència una novel·la històrica atès el **context històric** en què s'emmarca l'argument: la Primera Guerra Mundial en un poble fronterer de Polònia. A priori pot parèixer un pèl agosarat proposar aquesta lectura per a un grup de primer cicle d'ESO. Ben al contrari, l'argument és altament atractiu, engrescador i motivador per a aquesta franja d'edat pel fet que els protagonistes són una colla d'amics de dotze anys que viuen una situació bèl·lica que desestabilitza tota la tranquil·litat en què havien viscut fins llavors. Els amics s'han d'adaptar a aquesta nova realitat crua i destructora, i s'hi adapten a partir de l'instrument que tenen: el joc. Aconseguir botons dels diferents soldats que passen pel poble, bé siguin russos, alemanys o anglesos, esdevé la juguesca arriscada dels joves. A més, el fet que coneguem els esdeveniments a través d'un d'aquests joves, Patryk, fa que els joves lectors encara es puguin sentir més identificats amb l'acció.

Feta aquesta matisació, cal comentar que l'**amistat** és l'eix a partir del qual s'articula aquesta guia didàctica. L'amistat des d'un sentit ampli: la colla d'amics, les primeres rivalitats, els jocs d'aliances, les proves d'amistat, les traïcions, les afinitats, les coses compartides, la ingenuïtat.

<sup>1</sup> La versió de l'original és en anglès, amb el títol *The Button War* (Walker Books, 2018). En el nostre cas fem la traducció de David Nel·lo amb el títol *La guerra dels botons* (Editorial Casals, Bambú, 2021).

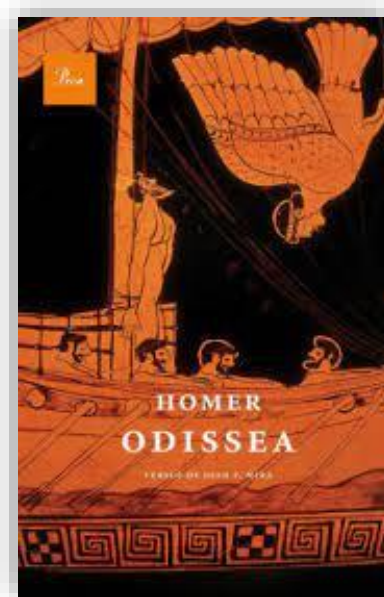
Certament, l'amistat és una emoció viscuda amb molta intensitat en aquesta edat i, per tant, central en el desenvolupament emocional i intel·lectual del nostre alumnat. Un sentiment amb una potència irrefrenable i meravellosa alhora que complicada i feridora. En aquest sentit, les amistats, inevitablement, marquen el nostre esdevenidor, les nostres decisions, que són tan encertades com errònies. Les amistats de l'adolescència són, possiblement més que en cap altre moment de la vida, les que més ens marquen. La reflexió d'una temàtica tan profunda i rellevant és difícil d'enfocar o debatre amb el nostre alumnat d'una manera més abstracta. Però, a partir de fets concrets com els que es narren en aquesta novel·la, és plausible i necessària tant com a docents de llengua i literatura o tutors i tutores. Per tant, el fet d'obrir la porta a tot un món de sentiments confusos, contradictoris i meravellosos a través de la literatura és una manera efectiva d'arribar a interpel·lar l'alumnat.

En aquest sentit, l'anàlisi de lectures des d'una òptica temàtica resulta altament productiu i cada vegada té més presència en les aules d'educació secundària i batxillerat, tal com es desprèn dels nous currículums publicats el 2022. Tradicionalment, l'enfocament amb el qual s'ha treballat la literatura a l'aula ha sigut a través de la història de la literatura, del gènere o de la biografia. Així, manuals, llibres de text i **explotacions didàctiques** d'ací i d'allà han tendit a prioritzar propostes d'explotació pedagògica de caire contextual o bé de gènere. En canvi, cada vegada estan més esteses maneres d'aproximar-se al text literari que se centren en la literatura comparada, en la intertextualitat o en una aproximació temàtica, com és el nostre cas amb el tema de l'amistat. De fet, cal recordar que el Departament d'Educació va publicar el 2014 el manual *La literatura a l'aula*, una proposta didàctica per treballar textos literaris des dels eixos temàtics de l'amistat, l'amor i el viatge. Aquest manual, que ens ha servit de font d'inspiració, fa palesa la fecunda anàlisi de textos literaris a partir dels eixos adés esmentats, tot fent èmfasi en la literatura comparada i en una visió més universal de la literatura.

Pel que fa a l'estructura d'aquesta guia de lectura, en primer lloc, en un bloc introductorí espigolarem la importància del tema de l'amistat en la literatura. A partir de la literatura comparada i de la intertextualitat, oferim una justificació de la presència tan dilatada d'aquest tema en obres de la literatura universal. A continuació, analitzarem l'encaix de la proposta didàctica dins el currículum de Llengua i literatura catalana de 1r i 2n d'ESO d'acord amb la LOMLOE, tot relacionant les activitats plantejades amb els objectius, sabers i competències d'aquest cicle. En segon lloc, presentarem les propostes didàctiques que vertebraran el treball de la lectura. Així, s'explicaran succintament quines són les metodologies, ús de tecnologies de la informació i de la comunicació, agrupaments i avaluació. En tercer i últim lloc, s'hi inclouran les activitats específiques de guiatge de la lectura, amb una proposta de solucionari i uns annexos a l'apartat final.

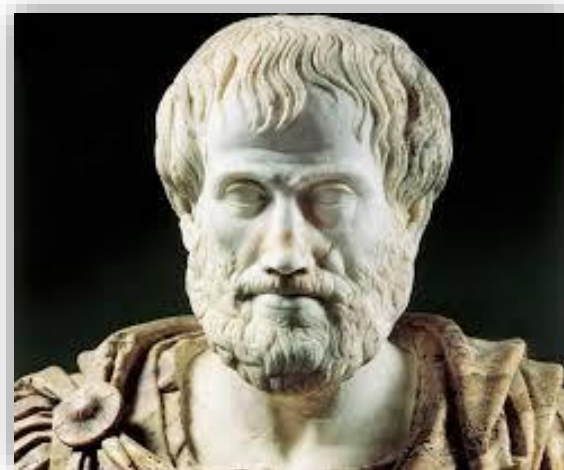
## L'amistat

L'amistat és un dels grans temes que des de l'antiguitat clàssica s'han vist reflectits en obres literàries o tractats filosòfics. L'amor, la mort, el viatge, el pas del temps o l'amistat han sigut els grans tòpics literaris que des d'antuvi han servit de carreu per bastir els clàssics literaris i irradiar així la resta de produccions artístiques. Una justificació del tema de l'amistat ha de passar inevitablement per ressenyar obres de l'antiguitat clàssica, com ara *l'Odissea* d'Homer, en la qual es plasma de manera conscient. A tall d'exemple, recordem la fidelitat que es traspuia en la relació entre Ulisses i els companys de viatge en la tornada cap a Ítaca, especialment en el capítol en què Circe converteix en animals els companys d'Ulisses, però aquest no dubta a rescatar-los. Per quina raó? Segons el mateix Ulisses: "Jo, però, he d'anar-hi: és un deure molt fort que m'hi obliga" (2016: 177).<sup>2</sup> Una relació amb llums



i ombres, cal matisar-ho, però que en els moments crítics és percebuda com un deure molt fort, com una obligació que hi ha a la base de l'amistat. O quan Ulisses torna a casa i es detalla la relació amb el porquer Eumeu, la qual oscil·la entre la devoció, la fidelitat i l'amistat. El porquer serva fidelitat absoluta a Ulisses; per això serà el seu guia a Ítaca mentre s'amaga sota l'aparença d'un rodamon, a qui defensarà i ajudarà a recuperar el seu honor en la sagnant batalla final contra els pretendents de Penèlope.

Si escarbem una mica més en el passat intel·lectual d'Occident, és inevitable fer referència a Aristòtil com a gran teoritzador del concepte de l'amistat. Les seues paraules, escrites fa molts segles, ressonen encara avui en dia amb una vitalitat sorprenent. En *Ètica nicomaquea*, Aristòtil dedicava dos capítols a reflexionar al voltant de l'amistat, el VIII i el IX, i ho feia al costat de temes ètics tan profunds com el bé, la moral, la temperança, la justícia o la virtut, per esmentar-ne alguns. En concret, Aristòtil



<sup>2</sup> Totes les citacions de *l'Odissea* estan extretes de la ingent traducció de Joan Francesc Mira publicada per primera vegada el 2011.

afirmava amb paraules ben rotundes que “a continuació hauríem de tractar de l’amistat. Sens dubte, és una virtut, o quelcom que comporta una virtut, i és d’allò més necessària per a la vida” (1995: 150 [1155a 5]), una sentència que deixa palesa la importància que des d’antuvi ha tingut aquest sentiment.<sup>3</sup> En aquest sentit, portem a col·lació la cèlebre classificació que el filòsof grec feia de l’amistat: la plaent, l’útil i la virtuosa. D’acord amb el filòsof Ramon Alcoberro (2011), no s’ha de reduir la teoria aristotèlica sobre l’amistat a aquesta classificació, segons la qual els dos primers tipus, la plaent i l’útil, són imperfectes, i la tercera, la virtuosa, és la digna. Ans al contrari, Aristòtil defensa que l’amistat es produeix en un sentit social en homes virtuosos i que, per això, “l’amistat virtuosa és també plaent i útil, en un sentit superior que només es pot dir dels altres per analogia” (Alcoberro, 2011). D’aquesta manera, tota amistat implica inexorablement uns ingredients plaents i útils, que haurien de gravitar al voltant del sentit virtuos.

Una vegada hem emmarcat breument el vessant filosòfic, convé fixar l’atenció en altres referents immediats que ens ajudaran a contextualitzar un concepte tan profund com l’amistat. Ens referim a Josep Pla i Joan Fuster, dos escriptors únics i irrepetibles de la cultura catalana de tots els temps. De Fuster l’any 2022 es va celebrar el centenari del seu naixement, cosa que ha permès reivindicar la seua vasta obra assagística, periodística, poètica, política i historiadora. I, a més, s’ha cosit la relació que establia amb Josep Pla, fins al punt d’evidenciar que ambdós genis compartien vides paral·leles i que els unia una gran amistat.<sup>4</sup> Ambdós intel·lectuals van fer referència, precisament, a l’amistat a través dels seus escrits humanístics, per la qual cosa a continuació ens en farem ressò per bastir de contingut aquest sentiment en clau més propera.



Joan Fuster i Josep Pla.

---

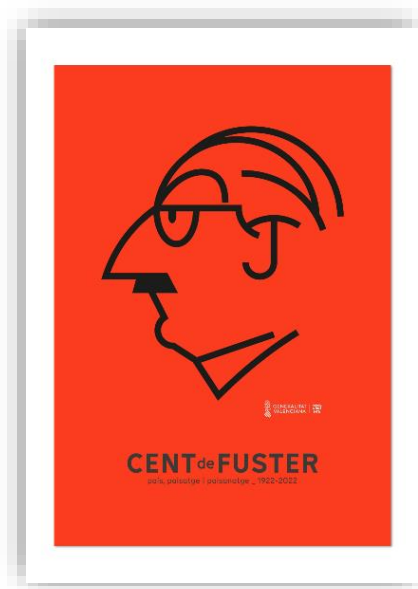
<sup>3</sup> Altres textos on Aristòtil fa referència a l’amistat són *Ètica a Eudem* (capítol VII), *Gran Ètica* (II, 11-17) i *Retòrica* (II, 4, 7 i 8).

<sup>4</sup> En aquest sentit, fem referència a l’exposició duta a terme per la Fundació Josep Pla: “Joan Fuster-Josep Pla: una conversa infinita” (2022).

Així, Josep Pla ens regalava la cèlebre taxonomia de l'amistat, que paga la pena reproduir a continuació:

No crec haver inspirat mai cap passió, ni entre els homes ni entre les dones, cosa que, en l'època que hem viscut, no em desplaça gens. En aquest aspecte de la vida hi ha els amics, els coneguts i els saludats. Rarament he arribat a conegut. He format part del bloc dels saludats. Poca cosa més —vull dir que no crec que jo hagués pogut arribar a alguna cosa més. (1974: 17-18)

Aquesta afirmació de Pla, un pèl suada, evidencia des d'un pla personal la terna de relacions humanes que l'autor havia identificat al llarg de la seua vida. D'aquestes paraules es desprèn que havia tingut pocs amics, atès el context social i el caràcter introvertit i reflexiu, potser esquerp, de Pla. Caldria, però, aprofundir en el concepte de l'amistat per a l'autor, ja que durant la seua vida trobem moltes referències a amics que va fer arreu, com les que tenia a Palafrugell, "La vida de poble, amb els amics que hi tinc, m'agrada" (2012: 23), o a Barcelona mentre estudiava i que tan bé va plasmar a *El quadern gris*. I, entre aquestes amistats, si més no, la de Joan Fuster ocuparia un lloc destacat en la vida de l'assagista empordanès. Per acabar aquest breu recorregut planià, sembla oportú recordar com la concepció aristotèlica de l'amistat ressona també en l'obra de Pla en afirmar que "no tinc cap condició per a l'amistat. Només estimo les persones que em poden ensenyar alguna cosa —i, un moment, les que em distreuen. Les efusions i atencions alienes em produeixen l'efecte d'una vexació. Els elogis em fan venir febre" (1 de gener de 1919). Una amistat, defensa, virtuosa que s'allunya del profit i de la utilitat més banal.



[Cent de Fuster](#)

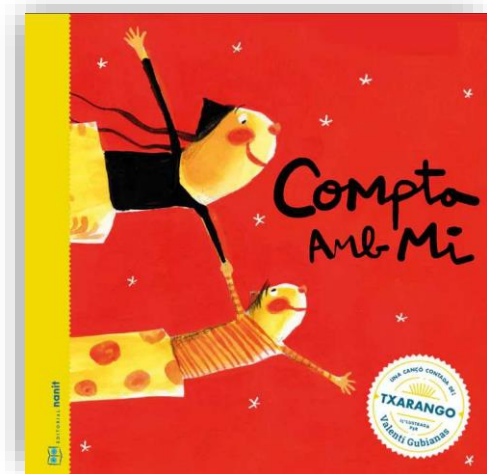
L'altre amic, un dels homenots de la literatura catalana com és Joan Fuster, també va dedicar algunes ratlles a l'assumpte. Veiem la següent definició de l'amistat que fa en aquest aforisme: "Simula que t'interessen les trivialitats íntimes que et conta el teu veí. Potser així aconseguiràs que ell simuli igualment quan tu li contaràs les teves. Al final us trobareu convertits en amics, perquè en últim terme l'amistat consisteix en això" (2022: 56). Fuster, escèptic i racional, deixa a l'amistat l'espai d'allò compartit, tant allò bo com allò dolent, perquè "res no uneix tant com una bestiesa compartida" (2012: 95). I, també, és l'espai de la trivialitat, d'allò atzarós que cal aprofitar perquè



“la joventut és una cosa de la qual cal usar i abusar: no som joves dues vegades” (2012: 187). Al final, tota una incògnita per al mestre de Sueca, qui acaba sentenciant que “endevinar els amics: aquest és el secret” (2012: 109).

Altres exemples d'amistat entre escriptors i escriptores són el de Salvador Espriu i Bartomeu Rosselló-Pòrcel i el de Mercè Rodoreda i Anna Murià. Aquí teniu un fragment d'una de les cartes que la Mercè Rodoreda va escriure a la seva amiga Anna Murià entre 1939 i 1956.

Estimada Anna,  
Moltes vegades quan he estat terriblement cansada amb un cansament com el d'aquells rucs que no poden tirar endavant malgrat els crits i les vergassades, he pensat, i només de pensar-ho semblava que la càrrega s'alleugés: "Si tingués l'Anna aquí...!". T'he recordat molt més que no et penses i he enyorat més que no imaginaràs les teves sol·licituds maternals. Quantes vegades m'havies pujat el cafè amb llet al castell junt amb les notícies que l'endolcien o l'amargaven segons el vent d'on venia!  
Bordeaux, 29-II-1945



Al capdavant, tot aquest apunt teòric en relació a l'amistat que acabem de fer sembla convergir en el que cantava Txarango en la cançó “Compta amb mi”: “Compta amb mi en els dies de lluita/ I si l’esperança et descuida/ Als mals passos hi haurà uns braços/ Compta amb mi”. Per tant, en aquesta guia de lectura tractarem de reflexionar al voltant de les qüestions que engloben l’amistat i que han aparegut suara: el fet de compartir la misèria i les alegries, l’interès, cuidar l’amistat, posar-la a prova, el pas del temps...

## L'amistat en la literatura

L'amistat és un tema recurrent en la literatura juvenil que sovint trobem entre pàgines d'aventures, misteri i fantasia. En paraules de Juanico, "l'amistat és aquella convidada que, en major o menor mesura, sempre treu el cap a la literatura infantil i juvenil. Com que acostuma a ser habitual i pròxima a la realitat dels lectors, molts autors la converteixen en un ham per connectar-hi. Però no només això. Alguns també s'apropien de la funció mirall de la literatura i l'aprofiten per reflectir la seva idea d'amistat" (2018). Així, tot i que no siga el tema principal, l'amistat quasi sempre és present en obres literàries per atrapar el lector i obrir la porta d'una realitat particular. En aquest sentit, la vertadera amistat es predisposa com un tema universal que es pot espigolar ací i allà fàcilment en literatura de qualsevol gènere i subgènere, però especialment en literatura juvenil. A tall d'exemple, recordem alguns amics i amigues, l'amistat dels quals es forja en les obres en què apareixen fins a esdevindre'n, en molts casos, l'eix conductor:



- Jep i Fidel (historietes còmiques de *Cavall Fort*)
- Tintín, Milú, el capità Haddock i el professor Tornassol (Hergé)
- Xavier i Mateu, de *L'artilleria de Mr. Smith* (Francesc Puigpelat)
- Don Quixot i Sancho Panza, de Miguel de Cervantes
- Tom Sawyer i Huckleberry Finn, de Mark Twain
- Sherlock Holmes i Watson, de Sir Arthur Conan Doyle
- Robbie i Sally, d'Isaac Asimov
- D'Artagnan i els tres mosqueters Athos, Porthos i Aramis, d'Alexandre Dumas
- Hans i Konradin, de *L'amic retrobat* (Fred Uhlman)
- Emma Woodhouse i Harriet Smith, d'*Emma* (Jane Austen)
- Phileas Fogg i Passepartout, de Jules Verne
- Jo March i Laurie, de *Donetes* (Louisa May Alcott)
- Ismael i Queequeg, de *Moby Dick* (Herman Melville)
- Andrea i Ena, de la novel·la *Nada* (Carmen Laforet)



Per tal d'activar els coneixements previs de l'alumnat i alhora sensibilitzar els joves vers la lectura d'algunes d'aquestes obres, al quadern de l'alumnat es demana que, individualment, per parelles o en grups reduïts, completin aquesta taula amb les dades que hi falten:

Imatge de la coberta	Títol de l'obra	Autor	Amics
	<i>El Quixot</i> , 1605	Miguel de Cervantes	Don Quixot i Sancho Panza
	<i>Les aventures de Tom Sawyer</i> , 1876	Marc Twain	Tom Sawyer i Huckleberry Finn
	<i>Les aventures de Sherlock Holmes</i> , 1892	Sir Arthur Conan Doyle	Sherlock Holmes i Doctor Watson
	<i>Moby Dick</i> , 1851	Herman Melville	Ismael i Queequeg
	<i>Manolito Gafotas</i> , 1994	Elvira Lindo	Manolito Gafotas i Orejones López

	Els tres mosqueters, 1844	Alexandre Dumas	D'Artagnan i els tres mosqueters
	<i>La volta al món en 80 dies</i> , 1872	Jules Verne	Phileas Fogg i Passepartout
	<i>Donetes</i> , 1868	Louisa May Alcott	Jo March i Laurie
	<i>L'amic retrobat</i> , 1971	Fred Uhlman	Hans i Konradin

En aquest àmbit de referències literàries, també podríem convidar l'alumnat a compartir altres obres literàries que coneguen on es faça palès l'eix de l'amistat. A tall d'exemple, hi afegim altres referències en les quals l'amistat i la colla d'amics és essencial, moltes de les quals s'han convertit en sagues de llibres:

*Lucky i L'anticlub*, d'Àngel Burgas

*El club dels quatre secrets*, de Francesc Gisbert

*La colla dels deu*, de Joaquim Carbó

*El zoo d'en Pitus*, de Sebastià Sorribas

*El club dels cinc i El club dels set secrets, d'Enid Blyton*

*L'Emil i els detectius, d'Erich Kästner*

*Diumenge al matí al peu del salze, de Dolors Garcia*

*Tots els detectius es diuen Flanagan, d'Andreu Martín i Jaume Ribera*

De fet, la història d'amistat entre dos personatges com els que acabem de veure és un recurs narratiu que permet tractar el sentiment de manera més profunda. Aquest diàleg que s'estableix entre els dos personatges obri la porta a tot un ventall d'emocions que mou l'amistat, com ara felicitat, enveja, sinceritat o zels.

I no només en narrativa trobem obres que tracten l'amistat, sinó que en poesia també hi ha obres que aprofundeixen en aquesta emoció. Citem, a tall d'exemple, el poema "Amistat" de Joana Raspall, el qual serà motiu d'una activitat més endavant:

L'engruna de tristesa  
que t'endevino als ulls,  
quin mal vent l'ha sembrada?,  
a quin jardí la culls?

T'allargo la mà estesa  
per si vols venir amb mi.  
Una pena amagada  
també es pot compartir.

No cal que me l'expliquis;  
no t'ho preguntaré.  
El sol, sense preguntes,  
escalfa, i ens fa bé.

Joana Raspall, "Amistat" en *Pinzellades en vers* (1998)

Si voleu ampliar el tema de l'amistat i la lectura a l'aula podeu consultar l'apartat 1.2. Parlem d'amistat tot llegint (pàgines 7 a 14) de la [guia didàctica](#) sobre el llibre d'Astrid Lindgren *Pippi Calcesllargues*. Hi trobareu informació, citacions, activitats i textos per aprofundir-hi una mica més.

## Objectius d'aprenentatge

Avi és un autor estatunidenc molt prolífic que ha dedicat bona part de la seua obra a la literatura juvenil. En concret, *La guerra dels botons* (2018) és una novel·la protagonitzada per uns joves en el context de la Primera Guerra Mundial. Es tracta d'una novel·la crua marcada pel conflicte bèl·lic, però farcida de moments entranyables protagonitzats per uns xiquets ingenus i somiadors que es veuen obligats a créixer ràpidament.

Els deu **objectius** que ens plantegem en aquesta explotació didàctica són els següents:

1. Fomentar el gust per la lectura a partir d'un ventall de propostes centrades en *La guerra dels botons* d'Avi.
2. Valorar la funció estètica del llenguatge i adquirir estratègies per poder crear textos literaris.
3. Prendre consciència de l'abast de la literatura com a aglutinadora de diferents sabers.
4. Valorar la intertextualitat del text literari amb altres obres literàries i altres manifestacions artístiques.
5. Esperonar la capacitat creativa de l'alumnat a partir de l'anàlisi de models literaris.
6. Adquirir estratègies per debatre al voltant de temàtiques relacionades amb la salut emocional i mental de l'alumnat segons el contingut del text literari.
7. Establir vincles d'experiències vitals de l'alumnat que es puguin extrapolar del text literari i plasmar-les per escrit.
8. Fomentar el respecte cap a la diversitat a partir del text literari.
9. Potenciar l'expressió i comprensió lingüística de l'alumnat en diversos formats i registres: expressió oral i escrita, i comprensió escrita.
10. Valorar i oferir estratègies perquè l'alumnat siga capaç de treballar autònomament.

## Competències

Per dissenyar les activitats d'aquesta guia didàctica s'han tingut en compte els perfils de sortida i les competències clau marcades pel Currículum 175/2022 del [Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica](#). En concret, ens hem centrat en les competències específiques de l'Àrea de Llengua Catalana i Literatura, les quals estan directament relacionades amb les competències clau.

Recordem a continuació aquestes deu competències específiques de les matèries Aranès i Literatura a l'Aran, Llengua Castellana i Literatura i Llengua Catalana i Literatura.<sup>5</sup>

Competència específica 1	Descriure i valorar la diversitat lingüística i cultural a partir del reconeixement de les llengües de l'alumnat i la realitat plurilingüe i pluricultural, per afavorir la transferència lingüística, identificar i rebutjar estereotips i prejudicis lingüístics, i valorar aquesta diversitat com a font de riquesa cultural.
Competència específica 2	Comprendre i interpretar textos orals i multimodals recollint el sentit general i la informació més rellevant, la seva forma i el seu contingut, per construir coneixement, formar-se opinió i eixamplar les possibilitats de gaudi i lleure.
Competència específica 3	Produir textos orals i multimodals amb coherència, claredat i registre adequats, atenent les convencions pròpies dels diferents gèneres discursius i participar en interaccions orals variades, amb autonomia, per expressar idees, sentiments i conceptes, construir coneixement i establir vincles personals.
Competència específica 4	Comprendre, interpretar i analitzar, amb sentit crític i diferents propòsits de lectura, textos escrits i multimodals reconeixent-ne el sentit global i les idees principals i secundàries, identificant-ne la intenció de l'emissor, reflexionant-ne sobre el contingut i la forma i avaluar-ne la qualitat i fiabilitat, per tal de construir coneixement i donar resposta a necessitats i interessos comunicatius diversos.
Competència específica 5	Produir textos escrits i multimodals amb adequació, coherència, cohesió, aplicant estratègies elementals de planificació, redacció, revisió, correcció i edició, amb regulació dels iguals i autoregulació progressivament autònoma i atenent les convencions pròpies del gènere discursiu triat, per construir coneixement i donar resposta de manera informada, eficaç i creativa a demandes comunicatives concretes.
Competència específica 6	Cercar, seleccionar i contrastar informació procedent de diferents fonts de manera progressivament autònoma, avaluant-ne la fiabilitat i pertinència en funció dels objectius

<sup>5</sup> Extret de [Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica](#), en concret del desplegament pel que fa la matèria de [Llengua Catalana i Literatura](#).

	de lectura i evitant els riscos de manipulació i desinformació, i integrar-la i transformar-la en coneixement, per comunicar-la, adoptant un punt de vista crític, personal i respectuós amb la propietat intel·lectual.
<b>Competència específica 7</b>	<b>Seleccionar i llegir de manera autònoma obres diverses com a font de plaer i coneixement, configurant un itinerari lector que s'enriqueixi progressivament pel que fa a diversitat, complexitat i qualitat de les obres, i compartir experiències de lectura, per construir la pròpia identitat lectora i gaudir de la dimensió social de la lectura.</b>
<b>Competència específica 8</b>	<b>Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals, per establir vincles entre textos diversos que permetin conformar un mapa cultural, eixamplar les possibilitats de gaudir de la literatura i crear textos d'intenció literària.</b>
Competència específica 9	Mobilitzar el coneixement sobre l'estructura de la llengua i els seus usos i reflexionar de manera progressivament autònoma sobre les eleccions lingüístiques i discursives, amb la terminologia adequada, per desenvolupar la consciència lingüística, augmentar el repertori comunicatiu i millorar les destreses tant de producció oral i escrita com de recepció crítica.
Competència específica 10	Posar al servei de la convivència democràtica, la resolució dialogada dels conflictes i la igualtat de drets de totes les persones, les pròpies pràctiques comunicatives, utilitzant un llenguatge no discriminatori i desterrant els abusos de poder a través de la paraula, per afavorir un ús eficaç, ètic i democràtic del llenguatge.

En línies generals, la naturalesa del dossier que es presenta en aquest document fa que les activitats estiguen relacionades principalment amb les competències setena i vuitena, reservades per a la lectura literària, tant autònoma com guiada. Però saber llegir (competència quatre) també implica seleccionar informació, cercar-la a la xarxa de manera efectiva i integrar-la al discurs propi a través d'esquemes, infografies...

A més, per tal de treballar les tasques de manera efectiva d'acord amb les competències, aquestes es tractaran de contextualitzar en situacions d'aprenentatge per tal de connectar amb l'alumnat i que conviden a la reflexió i a la col·laboració.



## Continguts específics de les activitats i competències

En la taula següent s'especifiquen les activitats que cal dur terme i llur correspondència amb les competències específiques.

ACTIVITATS GLOBALITZADORES <sup>6</sup>			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Després de la lectura	ABP "El retrobament"	5, 6, 10	62-77

ACTIVITATS TRANSVERSALS			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Abans de la lectura	L'amistat en diversos idiomes	1	11
	Cançó de Txarango sobre l'amistat, "Compta amb mi"	7, 2	12
	Què és l'amistat? Lectura del poema de Roc Casagran	7	13
	Curt <i>Partly Cloudy</i>	2	14
	"Agost de 1914". La Primera Guerra Mundial	6	15
	Els bàndols durant la Gran Guerra	6	16
Durant la lectura	L'Europa de 1914 i l'actual	6	17
	Galítsia i Polònia	6	19
	Clip de la pel·lícula <i>El violinista a la teulada</i>	7	20
	Els desafiaments de la colla	4	29
	Els reptes en <i>El senyor de les mosques</i>	7	32
	Expressió artística: l'aeroplà	4, 9	35
	Influenciadors de l'època i actuals	1, 6	52

<sup>6</sup> Aquestes propostes parteixen del text literari per lligar diferents sabers més enllà del merament literari. Es tracta de posar en relació la lectura, la literatura, la introspecció, la reflexió, la cultura o l'ús de les TIC. Es proposaran projectes i metodologies amb enfocaments globalitzats per crear situacions motivadores i competencials.

Després de la lectura	Problemes matemàtics: el retrobament	4, 6	71, 72
	A quina ciutat europea van? El salconduit	4, 6	73, 74, 75
	Entrevista a un periodista	5, 9	76
	Els refugiats abans i ara. L'Open Arms	5, 6	77

COMPRESIÓ LECTORA			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Abans de la lectura	Els paratextos: la coberta	4, 8	2
	Els paratextos: el títol	4	3
	Els paratextos: la contracoberta	4, 8	4
Durant la lectura	El context espacial i històric	4	18
	La colla d'amics	4	22
	A què juguen els amics?	4, 5	23
	Patryk-Jurek	4, 5	26
	Les normes de la colla	4	28
	El primer repte	4	29
	La pressió de la colla	4	30
	La bomba	4	33
	La destrucció de l'escola	4	34
	La capsa dels tresors de Patryk	4, 5	36, 37
	Els botons russos	4	38
	Aconseguir un botó	4	39
	El premi del concurs dels botons	4	40
	L'arribada dels alemanys i l'impacte en la colla	4	41, 42
	Patryk i el botó del soldat alemany	4	47

	L'obsessió pels botons	4	48, 49
	Els botons alemanys	4	50
	L'egoisme de Jurek	4	51
	La destrucció	4	53
	L'emboscada dels russos	4	54
	La mort de Wojtex	4	57
	El botó cosac	4	59
	La intensificació de la guerra i l'obsessió pels botons	4	60
	La destrucció del pedrís	4, 5	61, 62

ACTIVITATS LITERÀRIES			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Abans de la lectura	Intertextualitat: exemples de lectures anteriors. La biblioteca personal	7	1
	La novel·la històrica	6	5
	La versemblança narrativa	6	6
	Ucronia i distopia	6, 8	7
	L'autor	6	8
	El pseudònim	6	9
	L'autor i les novel·les juvenils	6, 3	10
Durant la lectura	Intertextualitat: la vida a la frontera: <i>El gran quadern</i> , Agota Kristof	7	21
	El narrador. Tipus	8	24, 25
	Descripció de Jurek	5, 8	27
	Descripció del poble	5, 8	43
	Descripció d'un personatge secundari. Recursos	5, 8	44, 45

	expressius		
	Intertextualitat: la descripció en Mercè Rodoreda	7, 8	46
	Les onomatopeies	9	55
	Mots encreuats: lèxic bèl·lic	9	56
	Intertextualitat: l'arma de Txèkhov	7, 4	58
Després de la lectura	Modismes i frases fetes	9	63, 64
	L'al·legoria dels botons	8	65
	Finals en suspens	8	66, 67, 68
	La fugida dels pares	4	69
	Un final feliç?	8	70
	Test final: Quizizz	4, 5	78

## ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

### Estratègies i metodologies

Les activitats que conformen aquesta proposta metodològica que presentem s'emmarquen en la pretensió d'un ensenyament global d'acord amb els preceptes de la LOMLOE. Des d'un àmbit literari s'interrelacionaran les diferents matèries perquè tinguin un sentit i es puguin desenvolupar les competències clau i les específiques. D'acord amb aquesta intenció, la guia didàctica explora "escenaris que l'alumnat es troba a la vida real i que els centres educatius poden utilitzar per desenvolupar aprenentatges. Plantegen un context concret, una realitat actual, passada o previsible en el futur, en forma de pregunta o problema, en sentit ampli, que cal comprendre, als quals cal donar resposta i sobre els quals s'ha d'intervenir".<sup>7</sup>

En aquest sentit, la guia didàctica s'articula a partir de diferents situacions en què l'alumnat haurà de resoldre qüestions derivades de l'acció de la novel·la. El focus es posarà, per tant, en els joves personatges i la seua particular manera de sobreviure a un context bèl·lic. Aspectes com l'amistat i la supervivència, la importància dels botons, la traïció, la mort, la família seran elements que serviran per bastir la metodologia d'aquesta guia.

Així, a l'hora de concretar aquest marc teòric, també hem inclòs que parteixen de l'aprenentatge basat en problemes (ABP). A tall d'exemple, esmentem la que trobem a la secció "Després de la lectura", articulada a partir de la pregunta "com i on es retrobaran Patryk i els seus pares?". Amb aquesta pregunta guia tractem de potenciar metodologies que desenvolupen les competències clau, com ara el treball i l'aprenentatge cooperatiu, la cultura de pensament, l'aprenentatge contextualitzat o la intel·ligència emocional. D'aquesta manera, aquest ABP percaça representar un repte contextualitzat perquè allò que es treballa siga rellevant, realista i socialitzador, alhora que l'alumnat li trobe un sentit dins del propi context personal, social i escolar. Així, el camí per esbrinar la resposta de la pregunta "com i on es retrobaran Patryk i els seus pares?" constituirà el repte al qual s'ha d'enfrontar l'alumnat a partir d'una varietat d'activitats de diferents matèries.

El final de la novel·la resulta caòtic per la situació bèl·lica al poblet on viu Patryk i la seua colla d'amics, així com les decisions tan arriscades que han pres. Els pares del jove fugen del poble sense el seu fill arran de la insostenibilitat de la guerra. Per tant, Patryk es queda sol, perquè aquest s'ha entretingut en la guerra dels botons particulars. A les últimes ratlles de la novel·la ens assabentem

---

<sup>7</sup> Aquesta definició es troba al capítol 2, article 7 "Elements del currículum", en Currículum 175/2022 del [Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica](#).

que els pares li han deixat a Patryk una nota enigmàtica al taller del pare, al costat de la casa familiar que encara fumejava després d’haver sigut engolida per les flames. Hi deia el següent:

On ets?  
 Hem marxat cap a ponent.  
 T’esperarem a la cinquena fita.  
 Vine! (2021: 256)

La nota manuscrita del pare deixa moltes incògnites obertes que es predisposen de manera fascinant perquè els lectors elucubren on i de quina manera Patryk es retroba amb els seus pares. Perquè això sí que ho tenim clar, que es troben, ja que a l’últim paràgraf de la novel·la, el protagonista afirma que “sí que els vaig trobar: m’esperaven a la cinquena fita” (2021: 258). A partir d’aquesta situació es planteja a l’alumnat que es pose en la pell de Patryk per poder arribar a aquella “cinquena fita” per retrobar-se amb els seus pares. En grups es proposaran activitats per poder donar resposta a aquesta situació inquietant que farà que es posen en la pell del protagonista.

Aquesta proposta metodològica haurà d’activar de manera transversal diverses matèries perquè es pugui donar resposta al problema plantejat. En principi, es valora que les matèries directament implicades seran, a banda de llengua i literatura catalana, ciències socials, anglès o francès i educació visual i plàstica. A continuació, es resumeixen les tasques plantejades:

1. Ciències socials	<ul style="list-style-type: none"> <li>• A partir d’un mapa mut, es treballarà la geografia política. Caldrà il·lustrar on transcorre l’acció de la novel·la.</li> <li>• Després, els alumnes s’han d’imaginar el destí dels pares i fer un itinerari cap a l’oest (a ponent). Cada grup decidirà el seu amb l’ajuda d’un atlas o suport digital.</li> <li>• Es decidiran cinc ubicacions i s’aportarà el següent de cadascuna d’elles: el país al qual pertany, la seua demografia, les llengües que s’hi parlen...</li> </ul>
2. Matemàtiques	<ul style="list-style-type: none"> <li>• S’hi ha inclòs una activitat de competència matemàtica en què s’ha de resoldre el següent problema: quants quilòmetres recorrerà per trobar els seus pares? A quina hora hi arribarà?</li> <li>• A partir d’unes coordenades, caldrà esbrinar el nom del poble de Patryk, el qual no apareix a l’obra.</li> </ul>

3. Anglès/francès	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Redacció d'un permís o salconduit per a la policia fronterera per entrar en un altre país.</li> <li>• Entrevista amb alguna autoritat amb què es creua Patryk durant el trajecte.</li> </ul>
4. Educació visual i plàstica	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Creació d'un diari de tot el grup classe amb totes les notícies i entrevistes.</li> <li>• Dibuix dels botons que aconseguixen els protagonistes amb eines digitals o a mà.</li> </ul>

A més a més, per contextualitzar les activitats i orientar l'alumnat, en algunes preguntes s'ha recorregut a l'ús d'icones que en palesen l'àmbit o la matèria. Així, hi trobarem les següents icones:

Icona	Matèria
	Anglès
	Socials
	Educació visual i plàstica
	Amistat
	Matemàtiques
	Tècnica literària
	Intertextualitat/ABP

Finalment, per facilitar l'aplicació de la guia s'ha dividit la lectura en quatre parts. D'aquesta manera, tret de les activitats transversals, les tasques que cal realitzar durant la lectura es relacionaran amb els següents moments i capítols:

Capítols	Contingut
1-26	A. La vida sota control rus
27-56	B. L'arribada dels alemanys
57-65	C. La tornada dels russos
66-76	D. La guerra que mai no acaba

## Organització de l'aula

Pel que fa a la resta d'activitats, es faran en els agrupaments que el docent establisca. A mode de suggeriment, es proposa el treball en petits grups, parelles o grups de quatre, i després fer-ne una posada en comú. Així, es pot compartir la informació i s'esperona l'alumnat a intervindre públicament de manera oral.

Aquesta relació entre iguals afavoreix l'aprenentatge alhora que implica superar els reptes perquè la feina es porte a terme. Les reflexions al fil de les preguntes plantejades resulten molt més enriquidores amb aquest treball en grup. A les activitats compreses en aquesta guia docent es faran propostes d'agrupament per a cada una d'elles, amb el benentès que el docent podrà fer-ne les adaptacions que considere necessàries.

Per poder resoldre les tasques que condueixen al final de l'ABP, caldrà prioritzar el treball en grup a l'individual. Compartir tot el procés resultarà més enriquidor per a l'alumnat, ja que hi ha moltes activitats que no tenen una resposta única, sinó que en molts casos es fomenta la reflexió, la interpretació i la creació.



## PROPOSTES DIDÀCTIQUES

### Presentació

*La guerra dels botons* és una novel·la trepidant sobre la vida d'una colla d'amics durant un moment determinat: l'agost de 1914. El protagonista, Patryk, i els seus amics tracten de sobreviure de la millor manera que poden a una guerra que no saben ni com s'ha iniciat, ni entre qui, ni per què. L'únic que tenen clar és que ells són al mig del foc i que els que ahir eren els seus amics demà són els enemics. Per fer front a la situació, els amics passen tota l'estona junts i s'inventen un joc en el qual els botons són protagonistes.

### Abans de la lectura

1. La novel·la *La guerra dels botons* ens transporta a un món passat d'amistat, guerra, ingenuïtat i poder. Feu memòria i anoteu altres exemples de lectures o pel·lícules que hàgeu llegit o vist i que compten amb aquests ingredients.

TÍTOL	Tipus		Amistat	Guerra	Context
	Escrita	Audiovisual			
<i>De quan Hitler va robar el conill rosa</i>	X			X	Nazisme, exili

Es deixa que l'alumnat incorpore les referències oportunes que conegue, com podrien ser *El nen del pijama de ratlles* o el *Diari d'Anna Frank*. Es tracta de prendre consciència sobre una incipient biblioteca literària personal.

2. Fixeu-vos en la coberta de l'edició que teniu i amb el vostre company o companya feu-ne una descripció breu. Aventureu-vos a fer hipòtesis al voltant del tipus d'història que s'hi tractarà, els personatges o l'ambientació. Pateu atenció a l'objecte que té el nen a les mans.

Es deixen uns minuts perquè l'alumnat faci aquesta reflexió. En aquestes primeres activitats es tracta de jugar amb les expectatives de l'alumnat per tractar d'engrescar-lo en la lectura. Es pot incidir en el fet que és un nen vestit de militar situat damunt d'unes runes. Al fons, el fum i el foc d'allò que sembla una explosió, la qual cosa ens situa en un ambient bèl·lic. Sembla tranquil, confiat. Finalment, hi destaca una peça daurada que porta a la mà. Potser és un objecte quotidià, una moneda o un botó.

3. Ara, pateu atenció al títol i tracteu de lligar-lo amb la descripció que acabeu de fer. Què pot implicar en relació amb el jove que apareix a la coberta? Us aventureu a dir en què consistirà la guerra dels botons?

El sintagma "la guerra dels botons" dona peu a diferents interpretacions segons la visió de cada alumne. Cal incidir en la doble connotació de la paraula *guerra*: per una part, el conflicte bèl·lic tal com es desprèn de la coberta; i, per l'altra, una juguesca pels botons, element que remet al caràcter juvenil dels protagonistes.

4. Observeu ara la contracoberta i llegiu la sinopsi del llibre; a continuació responeu a les preguntes de manera oral:

En Patryk té dotze anys i no ha vist gaire món més enllà del seu poble, a Polònia, ocupat pels russos. No hi passa mai res... fins al dia que els alemanys llancen una bomba a l'escola i esclata la Gran Guerra. Mentre el control del poble passa de mans d'una nació a una altra i els soldats estrangers arriben i marxen, un dels set amics de la colla, l'insensible i competitiu Jurek, s'empesca un repte ben perillós: qui robi el botó més valuós es convertirà en el rei.

Contracoberta de *La guerra dels botons* (Avi, 2021).

- Quina és l'edat i el nom del protagonista?
- Quants amics són a la colla?
- On es troba Polònia?
- Sabeu què és la Gran Guerra? Quins països hi van intervindre?

Les preguntes són la majoria de fàcil resposta i serveixen per escalfar motors de cara a la lectura. El protagonista és Patryk i té dotze anys, com quasi tots els de la seua colla de set amics. Polònia és un país situat al nord d'Europa, la capital del qual és Varsòvia i és membre de la Unió Europea. Fa frontera amb Ucraïna, Lituània, Bielorússia, Rússia, Eslovàquia, Txèquia i Alemanya. La Gran Guerra fa referència a la Primera Guerra Mundial (1914-1918). Més endavant s'aprofundirà en aquests temes de geografia i història.




5. De fet, sembla que la importància de la Gran Guerra és cabdal en la novel·la, ja que fins i tot apareix al subtítol: *La guerra dels botons. Un relat de la Gran Guerra*, que podeu trobar a la pàgina tres. Així, en ambientar-se a principis del segle xx i durant la Gran Guerra, ens endinsarem en una novel·la històrica. Sabeu quins són els ingredients d'aquests tipus de novel·les? Feu a continuació una pluja d'idees. Podeu anar a [aquesta pàgina web](#) i a [aquesta altra](#) per obtindre'n informació.



Hi ha diversos ingredients que podem anotar en aquesta pluja d'idees, com ara:

- reflex de la realitat social del moment històric
- aparició de personatges històrics
- narrador, normalment no pertanyent a les classes altes
- diferents personalitats
- ús del passat per explicar el present
- anàlisi psicològica profunda
- referència a moments històrics importants


-  6. Un dels ingredients que hem anotat abans és la “versemblança narrativa”. Sabríeu dir què entenem amb aquest terme?

Ens referim, òbviament, al fet que l’argument de la novel·la siga creïble o que tinga una aparença vertadera d’acord amb la història narrada. Es pot fer que els alumnes busquen la definició del terme al [DIEC](#) per comprovar aquesta accepció que volem transmetre:

versemblança


1 f. [LC] Qualitat de versemblant.

2 f. [FLL] En lit., conformitat dels personatges i les accions amb les normes generalment acceptades i al mateix temps amb les normes específiques del gènere literari a què pertany l’obra.

-  7. Al fil de l’anterior pregunta, cal emfasitzar que el rigor o la fidelitat històrica no és un condicionant obligatori de les novel·les històriques. N’hi ha moltes que alteren el passat per fer-ne una paròdia o fer-lo més atractiu narrativament. D’aquestes variacions podem trobar subgèneres com ara la *ucronia* o la *distopia*. Busqueu informació i definiu aquests subgèneres. Després relacioneu-los amb algun llibre, pel·lícula o sèrie que conegueu.

	Definició	Exemples
Ucronia		
Distopia		


Segons la Gran Enciclopèdia Catalana, una ucronia és el “desenvolupament imaginari d’un fet històric com si hagués tingut lloc realment”, és a dir, alterar un fet històric en el marc d’un text literari. En canvi, una distopia és aquell “lloc o estat imaginari on tot és oposat a una situació ideal com la que planteja una utopia”. Alguns exemples poden ser: *El món feliç*, Huxley; *Fahrenheit 451*, Bradbury; *1984*, Orwell; *El conte de la serventa*, Atwood; *Els jocs de la fam*, Suzanne Collins; *Blade Runner*, *Black Mirror*, *The 100*, *The Maze Runner*.

-  8. Com podeu veure a la coberta, l'autor de l'obra és Avi, un nom certament peculiar. Sabeu com es diu quan es fa servir un nom fals per amagar el vertader? En sabeu algun de famosos? Per què penseu que es fan servir?


La pregunta es pot fer en veu alta per veure si algun alumne en sap la resposta. Es demana a l'alumnat que descobrisca la paraula *pseudònim* i que n'aportem algun que li pugui sonar. Si no n'hi ha cap, es pot deixar que facen una cerca ràpida a internet. D'autors reconeguts amb pseudònim destaquem:

Pseudònim	Nom real	Llengua literària
<i>Víctor Català</i>	<i>Caterina Albert</i>	<i>català</i>
<i>George Orwell</i>	<i>Eric Arthur Blair</i>	<i>anglès</i>
<i>George Eliot</i>	<i>Mary Ann Evans</i>	<i>anglès</i>
<i>Yasmina Khadra</i>	<i>Mohammed Moulessehoul</i>	<i>francès</i>
<i>Blue Jeans</i>	<i>Francisco de Paula Fernández</i>	<i>castellà</i>

Pel que fa a les raons d'emprar un pseudònim en trobem diverses: per ocultar el gènere femení i esquivar discriminacions; per qüestions personals, comercials; per sonoritat...

-  9. Una vegada sabeu el terme, cerqueu el nom vertader d'Avi. Per què penseu que l'utilitza? Entreu en la seua [pàgina web](#) en anglès i busqueu-ne la resposta.

El nom de pila de l'autor és Edward Irving Wortis, però, com diu a l'entrevista que apareix a la seua pàgina web, Avi és el nom que li va posar la seua germana bessona quan tenia un any i és el que utilitza quotidianament des de llavors.

-  10. Com podeu veure a la seua [pàgina web personal](#), l'autor ha publicat nombroses obres adreçades al públic juvenil. En el cas de *La guerra dels botons* la mescla del rerefons històric i dels protagonistes adolescents fa que tinga unes connotacions particulars. Escolteu, de veu del mateix Avi, i en anglès, l'anècdota a partir de la qual va construir la novel·la. Després feu un esquema amb la informació principal. Ací teniu [l'enllaç](#) a l'àudio amb la transcripció.

En aquesta tasca, els alumnes tenen l'oportunitat de sentir la veu d'Avi i l'explicació que fa de l'origen anecdòtic de la novel·la, a més de la lectura que en fa d'un breu fragment. En l'audició, Avi explica una història colpidora que li van contar un dia i que va decidir que havia de novel·lar: un dia era amb els seus dos fills i el seu sogre, i els fills tenien uns cromos que col·leccionaven. En veure'ls, el sogre li va dir que de nen ell també feia una col·lecció quan vivia a Europa durant la Guerra Mundial, la qual consistia en botons de soldats russos, alemanys, austríacs... tal com la novel·la descriu. Així, el sogre i els amics robaven els botons dels uniformes mentre estaven estesos, amb el risc que allò implicava.



11. Com hem dit, a banda de la història, un dels temes importants de la novel·la és l'amistat i la relació que s'estableix entre una colla d'amics.

- a) Amb el company o la companya, feu una pluja d'idees sobre l'amistat que ens ajude a definir-la.
- b) Expliqueu què és per a vosaltres un bon amic. Quines qualitats ha de tenir?
- c) Després escriviu la paraula AMISTAT en els idiomes que conegueu i compartiu-les en un núvol de paraules virtual.

Es deixen uns minuts perquè l'alumnat compartisca la informació i després es posa en comú en tot el grup classe. S'anoten a la pissarra totes les idees que van eixint. Es pot proposar de fer un [Wordcloud](#) amb totes les idees i després imprimir-lo per penjar-lo a classe.

Pel que fa a la paraula *amistat* en diversos idiomes, cal insistir que no busquen la traducció a internet, ja que si no l'activitat perdria la gràcia. És molt probable que a l'aula hi haja una diversitat de llengües maternes o de segones llengües que faça molt enriquidora culturalment aquesta tasca.



12. L'amistat és un tema que segur que heu detectat en alguna cançó. En recordeu alguna que parle d'amistat? Us deixem a continuació la lletra de "[Compta amb mi](#)" de Txarango. Escolteu-la i després responeu a les preguntes que teniu a continuació.

Compta amb mi en l'últim sospir de la nit	I tu i jo, en una ciutat gelada
I en el primer alè del dia	Desfent la neu a dins dels teus llençols

Als teus llavis, quan badallis	I tu i jo, fins que se't curin les ales
Compta amb mi	Jo seré aquí espantant els teus malsons
Compta amb mi, quan s'oxidin els dies	Compta amb mi en els dies de lluita
I si la boira entela els vidres	I si l'esperança et descuida
Dels teus somnis, quan no els trobis	Als mals passos hi haurà uns braços
Compta amb mi	Compta amb mi

- a) En què es basa l'amistat que transmet la cançó, resumida en el títol "Compta amb mi"?
- b) Què vol dir la metàfora "hi haurà uns braços"?

Es pot reproduir la cançó mentre l'alumnat llegeix la lletra. La cançó fa referència a donar suport a un amic o amiga quan ho necessita, sense condicions. Fa referència als moments bons i als dolents. Els braços fan referència a l'amic que dona el suport tothora.



13. A continuació podeu llegir dos poemes que parlen de l'amistat.

- a) Joana Raspall va ser una poeta barcelonina que va escriure molts poemes adreçats a infants i joves. Un d'ells tractava, precisament, de l'amistat. Llegiu el poema en veu alta i després responeu les següents preguntes:
  - Quina situació està descrivint el poema?
  - Quines emocions experimenten els protagonistes?
  - Quina seria la concepció de l'amistat que transmet el poema?

L'engruna de tristesa  
que t'endevino als ulls,  
quin mal vent l'ha sembrada?,  
a quin jardí la culls?

T'allargo la mà estesa  
per si vols venir amb mi.  
Una pena amagada  
també es pot compartir.

No cal que me l'expliquis;  
no t'ho preguntaré.  
El sol, sense preguntes,  
escalfa, i ens fa bé.

Joana Raspall, "Amistat" en *Pinzellades en vers* (1998)

Amb aquest poema s'explora la concepció de l'amistat en un altre text literari. Es busca potenciar l'expressió oral amb la recitació a l'aula. En concret el poema descriu la trobada entre dos amics o amigues i un d'ells plora. Es palesa la tristesa d'un dels dos protagonistes, mentre que l'amic o amiga mira de conhortar-lo. L'amistat que transmet es basa en la confiança mútua, en la complicitat i en el fet de saber que els amics hi són tant en els moments de felicitat com en els de tristesa.

- b) Roc Casagran és un escriptor actual que combina la prosa i la poesia. La seua obra traspua un estil tendre i suggerent que li serveix per tractar temes quotidians que, de vegades, passem per alt. Escolteu-lo recitar el poema "L'abraçada que" [en aquest enllaç](#) (des de l'inici del vídeo fins al minut 01:43). A continuació, llegiu-lo vosaltres en veu alta i responeu a les preguntes que hi ha a continuació.

L'abraçada d'un llibre que t'abraça des de l'inici, l'abraçada d'abans de començar un espectacle,	l'abraçada tan simple d'estimar-se per contradir el poder, l'abraçada prohibida, la clandestina,
--	---



<p>de desitjar-nos sort,  l'abraçada intensíssima  de no et conec p'ró ja em caus bé,  l'abraçada que dura,  l'abraçada que dura encara més,  l'abraçada infinita,  l'abraçada tan curta  que ja ha acabat,  l'abraçada consol,  l'abraçada coixí,  l'abraçada de no,  encara no te'n vagis,  l'abraçada de l'últim moment d'un vis-a-  vis,  l'abraçada a l'andana d'un amor d'estiu,  l'abraçada a l'aeroport d'un fill que marxa  un segle a l'estranger,  l'abraçada que es feien dos joves de  quinze anys  el dia que enterraven un amic,</p>	<p>la perillosa,  l'agosarada,  la que ho esbotza tot,  la tristor trista de l'abraçada que saps que  és l'última,  la tristor insospitada de l'abraçada  que ningú t'ha avisat que és la darrera,  l'abraçada que toca pell  i la que toca cor,  l'abraçada que em deus,  l'abraça que és lluita i és somni,  l'abraçada que escrius per tancar un mail  i que no és més que un mot  (p'ró fet i fet la vida són paraules  i <i>abraçada</i> n'és una).  L'abraçada que es fa poema  o el poema que se t'abraça  i et porta a passejar un estona</p>
---	---

- Quina situació està descrivint el poema?
- Quines emocions experimenta el jo poètic a través de l'abraçada?
- Quin seria el possible sentit de l'amistat que transmet el poema?

Amb aquest poema podem explorar la concepció de l'amistat en un altre text literari. Es busca potenciar l'expressió oral amb la recitació a l'aula. Es demanarà que un o més alumnes facen la lectura o declamació del poema en veu alta.

En concret, el poema apel·la a les emocions que experimenta el jo poètic en fer una abraçada. Fa referència a qüestions quotidianes, per la qual cosa ens insta a fer allò que ens agrada amb un amic o una amiga, o una parella, o un ésser estimat. Al cap i a la fi, segons el poema, allò que ens aporta la felicitat és compartir les experiències i aprofitar el present.



14. Per acabar aquesta reflexió sobre l'amistat, visionarem un curt animat titulat *Partly Cloudy* (2009), el qual podreu trobar fàcilment si en feu una cerca a internet. Una vegada vist, feu les següents activitats:

- Resumiu en cinc línies el curtmetratge.
- Indiqueu els sentiments pels quals travessen els diferents personatges.
- Quina podria ser la moralitat?

En aquest curt es reflexiona sobre diferents angles de l'amistat: la confiança, la persistència, el respecte... L'argument és aquest: núvols feliços i ufanosos fan nadons de tota classe, nadons humans i animals adorables, i els donen a les cigonyes perquè els repartisquen a les seves llars. Però hi ha un núvol que fa nadons d'animals a priori perillosos, com ara cocodrils o eriçons, i els dona a la cigonya protagonista, que s'escarrassa a repartir-los. La cigonya sembla rebutjar un nadó tauró que li dona el núvol i aquest se sent ofès, es disgusta i plora. No obstant això, la cigonya retorna amb proteccions per poder continuar amb la tasca, cosa que alegra el núvol.

El missatge rere la història és l'acceptació de la diversitat i que es pot confiar en els bons amics.

## Durant la lectura

### A. La vida sota el control rus (capítols 1-26)



15. Per entendre l'argument d'aquesta novel·la de manera aprofundida és necessari conèixer els contextos espacials i temporals, és a dir, quan i on transcorre l'acció. La primera qüestió és fàcil, ja que l'autor mateix va incloure la referència temporal de quan transcorren els fets just abans del primer capítol: "AGOST DE 1914". Us deixem [aquest web](#) perquè pugueu respondre les preguntes que hi ha a continuació.

- Esbrineu quin conflicte bèl·lic es va iniciar aquell any.
- Indiqueu de quan a quan va tindre lloc.


- c) Per què es va produir aquesta guerra?
- d) En la novel·la, veurem que hi ha soldats de diferents països europeus. Quins van ser els dos bàndols enfrontats i com s'anomenaven?
- e) Amb quin tractat es va acabar la contesa?

L'acció se situa a l'inici de la Primera Guerra Mundial o Gran Guerra, la qual es va estendre des de juliol de 1914 a novembre de 1918. Hi ha diverses causes que van originar la guerra, entre les quals: rivalitats entre imperis per la seua expansió, conflictes per territoris, qüestions nacionalistes... El detonant en va ser el conflicte austro-serbi, exemplificat en l'assassinat de Francesc Ferran, l'hereu de l'Imperi austrohongarès, el 28 de juny de 1914 a Sarajevo (Bòsnia).

Els bàndols enfrontats a escala europea s'agrupaven amb els noms de Triple Aliança (Alemanya, Itàlia, Àustria-Hongria) i Triple Entesa (Regne Unit, França, Rússia).

Amb aquesta tasca d'ubicació de l'acció no es pretén aprofundir en les vicissituds de la Gran Guerra, sinó tindre'n una visió panoràmica per poder entendre l'acció i els personatges i assolir un coneixement històric bàsic. Tota aquesta tasca es pot realitzar en conjunció amb el departament de ciències socials.

Per últim, si es pot encabir en la temporització de la guia docent d'acord amb la realitat de cada centre, es pot fer un bingo a manera de trivial per consolidar aquesta part històrica. En aquesta [pàgina web](#) s'hi pot veure un exemple d'aquesta proposta de gamificació.

-  16. Per il·lustrar els dos bàndols i els països que els donaven suport, feu servir el següent mapa polític mut de l'Europa el 1914. Escriviu-hi els països implicats, tot diferenciant-ne els bàndols (feu servir una llegenda per il·lustrar-ho clarament).

En aquest mapa els alumnes poden distingir amb colors els països que donaven suport a un bàndol i a un altre. A més, se'n poden afegir d'altres que no s'hagen comentat anteriorment pel que fa a la Triple Aliança i la Triple Entesa.

També podeu practicar la localització d'aquests països en aquest [mapa interactiu](#).



Europa el 1914. Font: <https://d-maps.com>.

17. Ara compareu el mapa anterior de l'Europa del 1914 amb un de l'actual. Quines diferències hi trobeu quant a les fronteres polítiques?



Europa al 2023. Font: <https://d-maps.com>.

Les diferències són substancials especialment al centre d'Europa. No cal detallar tots els matisos, però grosso modo es pot destacar la desaparició de l'Imperi austrohongarès i l'Imperi alemany. Després, s'hi pot apreciar l'aparició de nombrosos estats al centre d'Europa i a l'àrea dels Balcans, com ara Txèquia, Eslovàquia, Sèrbia, Croàcia, Hongria...

Podeu practicar la localització d'aquests països en aquest altre [mapa interactiu](#).

18. Ara que hem vist el context històric i temporal, caldrà que ens centrem en el poblet en el qual viu Patryk i la seua colla. Aquesta informació ens serà crucial per poder saber on viu i després esbrinar on es retrobarà amb els seus pares i cap a on es dirigiran. Llegiu primer aquest fragment i després responeu les preguntes que hi ha a continuació:

—Nosaltres a quin país som?  
—Som a Polònia —va dir en Wojtex—. Això és el que diu mon pare.  
En Makary va brandar el cap:  
—Però això és Galítsia.  
—És clar que pertanyem als russos, oi? —vaig fer jo.  
—El país em pertany a mi —va dir en Jurek.  
—Com vols que un país et pertanyi? —li va preguntar en Drugi.  
—Els russos en són els amos —va dir en Raclaw—. Ho són des de 1795. Ho vaig llegir.  
—I ells ens anomenen Vístula —va afegir en Makary.  
—Però això no és just —va dir en Raclaw, tot posant-se bé les ulleres—. Això és Polònia. És el que us he dit abans, nosaltres no som el nostre propi país. (2021: 33)

En aquest diàleg entre els joves de la colla sorgeixen moltes incògnites respecte a la localització exacta del poble on transcorre.

- a) Tenen clar en quin país es troben els amics? Per què?

- b) Quines referències a països s’hi comenten?
- c) La Galítsia de la novel·la no té res a veure amb la Galícia de la península Ibèrica. Busqueu informació sobre aquest territori històric i apunteu a quins països pertany actualment.
- d) Del que es desprèn de la conversa, els joves viuen sota domini de l’Imperi rus des de 1795. Com anomenaren els russos aquest territori segons el diàleg?

La història de Galítsia és complexa atesa la gran quantitat de països, imperis o repúbliques pels quals ha passat. Els amics tenen clar que viuen sota dominació russa, de l’Imperi rus des de 1795. Es pot compartir un mapa de l’Imperi rus fins al 1914, com aquest, perquè vegem el seu abast. A banda, saben que es troben a Polònia; de fet, la seua llengua nadiua és el polonès, però aquest territori a l’època del 1914 no tenia una entitat política com avui en dia, sinó que es trobava repartit entre l’Imperi rus, l’austrohongarès i Alemanya. En el cas que ens ocupa, els russos van crear el nom de Vístula o Tsarat de Vístula per evitar el terme Rússia Polonesa.




19. En general, la història moderna de Galítsia i de Polònia és molt convulsa en tractar-se d’un territori fronterer. Quines conseqüències d’aquest fet se’n poden derivar? Observeu aquest mapa i anoteu els països en els quals es va dividir Polònia el 1795.



Polònia al 1795. Font: Halibutt via Wikimedia Commons.

La pregunta està adreçada a reflexionar sobre la importància política i militar d’un territori fronterer, el qual sempre corre el risc de ser annexionat per les grans potències que hi haja al costat. Això condiona l’estabilitat política del territori, però també altres àmbits, com el demogràfic, el cultural, el social, el religiós...

En el cas que ens ocupa, Galítsia sempre ha estat un territori històric de gran vàlua geopolítica disputat per Rússia, Àustria i Alemanya des del segle XVIII. De fet, l’anomenada “Campanya de Galítsia” va ser un dels primers fronts de la Primera Guerra Mundial.

 20. Per tindre una idea aproximada de com devia ser la vida en aquesta part del món, mireu el següent [fragment](#) d'una versió del conegut musical de Broadway *El violinista a la teulada* (1964). Aquest musical s'ambienta en l'anomenada "demarcació jueva" o "zona de residència" per als jueus dins l'Imperi rus, la qual incloïa l'actual Polònia, Lituània, Bielorússia, Moldàvia, Ucraïna i les parts més occidentals de Rússia.




- Amb qui està parlant el protagonista del vídeo?
- Què li demana?
- Què us transmet aquest fragment respecte al tipus de vida que deu portar el protagonista?
- La forma de musical crea sensació d'alegria i optimisme perquè Tevye es faça ric. De quina manera veiem bruscament que tota il·lusió s'esvaeix al final del videoclip?
- Què opines de la creació d'aquella "demarcació jueva", la zona on només podien viure els jueus dins l'Imperi rus?

El protagonista del vídeo s'adreça a Déu per manifestar-li la seua profunda pobresa i demanar-li que tinga una mínima fortuna. S'hi aprecia una vida precària, dura, en un ambient rural. Al final, Tevye apareix tirant un carro en lloc de fer-ho una bèstia, imatge que reforça la idea de misèria i patiment, una condemna que es veu que serà per sempre més.

Per altra part, s'espera que l'alumnat valori aquella creació de la "demarcació jueva" com un atac a la llibertat religiosa, una política abominable que es va perpetuar a la zona més occidental de l'Imperi rus per contindre la població jueva. Aquesta política antisemita es va iniciar el 1871 i va acabar pràcticament amb l'arribada de la Primera Guerra Mundial i després la Revolució russa. Es pot esperar que l'alumnat relacione aquest fet amb els guetos o la persecució patida pels jueus a càrrec dels nazis, així com altres formes de persecució religiosa en l'actualitat.



 21. Queda clar, doncs, que el poble dels amics se situa en un territori fronterer, qüestió clau per a futures tasques en les quals haurem d'ajudar Patryk a trobar els seus pares. Llegim ara un

fragment d'una altra novel·la, *El gran quadern* (1986) d'Agota Kristof, en la qual els protagonistes també viuen en la incertesa d'una zona de frontera durant la Segona Guerra Mundial:

La Mare surt de la casa amb una dona gran.

La Mare ens diu:

—Aquesta és la vostra Àvia. Us quedareu a casa seva durant un temps, fins que acabi la guerra.

La nostra Àvia diu:

—Pot durar molt de temps. Però els faré treballar, no pateixis. Aquí, els aliments tampoc no són gratuïts.

La Mare diu:

—Us enviaré diners. A les maletes, hi ha la roba d'ells. I al cartró, llençols i mantes. Porteu-vos bé, petits. Us escriuré.

Ens besa i se'n va plorant.

L'Àvia riu molt fort i ens diu:

—Llençols, mantes! Camises blanques, sabates de xarol! Us ensenyaré a viure!

Fem llengotes a la nostra Àvia. Ella encara riu més fort mentre es copeja les cuixes.

La casa de l'Àvia és a cinc minuts caminant de les últimes cases de la Ciutat Petita. Més enllà, solament hi ha la carretera polsosa, tallada ben aviat per una barrera. Està prohibit anar més lluny, un soldat hi fa guàrdia. Té una metrallera, uns prismàtics i, quan plou, s'aixopluga dins una garita. Sabem que, més enllà de la barrera, amagada pels arbres, hi ha una base militar secreta i, darrere de la base, la frontera i un altre país.

La casa de l'Àvia està envoltada per un jardí al fons del qual passa un riu i, més enllà, hi ha el bosc.

Al jardí, hi ha plantades tota mena de verdures i d'arbres fruiters. En un racó, hi ha una conillera, un galliner, una cort de porcs i una cabanya per a les cabres. Hem intentat pujar damunt el porc més gros, però és impossible mantenir-se a sobre. (2007: 14-16)

- a) Quina relació tenen els protagonistes (els bessons Claus i Lucas) amb la seua àvia?
- b) Què espera fer l'àvia dels nets?
- c) On s'ubica l'acció?



Aquest fragment correspon a l'inici de la novel·la, en què els bessons arriben a casa de l'àvia i comença l'acció. La situació de la casa en una zona de frontera durant una guerra indeterminada en l'acció atorguen als fets un matís especial, una incertesa i un humor negre constants. Així, l'edat jove dels germans contrasta amb accions de violència impròpies de l'edat, com en *La guerra dels botons*.



22. La colla d'amics del poble és la part essencial de la novel·la, la qual es veu condicionada pels estralls de la guerra. Són set amics d'entre onze i dotze anys que Patryk defineix com "un ramat de cabres boges" (2021: 9).

Per conèixer millor la colla, relacioneu la informació de la columna de l'esquerra amb la de la dreta: a una banda hi teniu el nom dels membres de la colla i a l'altra una característica d'ells.

LA COLLA	
Nom	Característica
1. Jurek	Era un nen gras i son pare era el carnisser del poble.
2. Patryk	Era escolanet i volia fer-se capellà.
3. Raclaw	Era el més menut de tots i feia moltes preguntes.
4. Makary	Portava ulleres i llegia llibres. Son pare era l'advocat del poble.
5. Wojtex	El pedrís.
6. Drugi	És el narrador i sempre segueix Jurek, encara que no li agraden les seues decisions.
7. Ulryk	Era menut però el que més corria.
8. Punt de trobada	Viu amb la seua germana i són molt pobres.



Amb aquesta pregunta comencem la coneixença dels integrants de la colla i la dinàmica que s'hi estableix. Cal incidir en el fet que són uns amics ben avinguts malgrat la diversitat que hi ha entre ells.

- Jurek viu amb la seua germana i són molt pobres.
- Patryk és el narrador i sempre segueix Jurek, encara que no li agraden les seues decisions.
- Raclaw portava ulleres i llegia llibres. Son pare era l'advocat del poble.
- Makary era menut però el que més corria.
- Wojtex era un nen gras i son pare era el carnisser del poble.
- Drugi era el més menut de tots i feia moltes preguntes.
- Ulryk era escolanet i volia fer-se capellà.

Per altra part, el punt de trobada és el pedrís del sortidor, espai que va ser batejat per la gent del poble com "la font de la Joventut".

23. Però, què feien els amics? Llegiu aquest fragment per recordar-ho:

Corríem pels voltants del poble, vagàvem pels camps, robàvem fruita, xutàvem una pilota gastada amunt i avall del carrer, jugàvem a amagar-nos o entràvem i sortíem de casa de l'un o de l'altre, compartint notícies. [...] Però això no tenia cap importància. Nosaltres set sempre ho fèiem tot plegats. (2021: 9-10)

- a) Sembla que la unió és la regla principal d'aquest grup d'amics. Us sentiu identificats amb això?, compartiu alguna d'aquestes aficions amb la vostra colla d'amics?
- b) Busqueu altres moments dels capítols 2, 6 i 7 en què el narrador faça referència a altres activitats que feien junts.
- c) En grups de quatre, redacteu un decàleg amb les regles per al bon funcionament d'una colla d'amics.

En la primera pregunta l'alumnat pot reflexionar de manera lliure sobre la seua pròpia colla i les coses que fan junts, així com què és allò que els uneix.

Pel que fa a la segona pregunta, trobem ací i allà altres referències a aquest tipus de vida rural, senzilla, però sempre amb un toc de malícia propi de la infantesa i joventut. Recordem que "explicàvem acudits dolents, fèiem tabola, dèiem ximpleries, donàvem coces enlaire, xiulàvem a

les noies, ens clavàvem patacades els uns als altres, sense cap motiu, i xerràvem i xerràvem” (2021: 29); i Jurek els proposava “projectes” com “abatre la vella pomera del senyor Konstanty, embussar la xemeneia de cal jutge amb palla, escapar-nos i amagar-nos al bosc durant una setmana” (2021: 16).



24. Fixem-nos ara en el narrador de la història.

- a) Copieu un parell de formes verbals i digueu si estan escrites en primera, segona o tercera persona.
- b) Penseu quin és el punt de vista dels fets que s’expliquen, ja que totes les accions que coneixem estan narrades a partir de les seues vivències i experiències amb els altres.
- c) Qui és el narrador de la història? Tria l’opció correcta:
  - ✓ **El narrador és un dels protagonistes.**
  - El narrador és un testimoni dels fets, però no hi participa directament.
  - El narrador és algú que ho sap tot i no participa en el relat.

El narrador té un punt de vista intern i correspon a Patryk.



25. Ara que hi hem reflexionat, fixeu-vos en la següent taula i identifiqueu el tipus de narrador concret de la novel·la.

Narrador extradiegètic (extern)		
El narrador està situat fora de la història i no és cap personatge de la història. Sap tot o gairebé tot del que es diu o es pensa.		
Narrador omniscient	Narrador quasi omniscient	Narrador equiscient
És el més comú. Té una visió global de tots els personatges i ho sap tot d’ells. Utilitza la 3a persona.	Només sap el que veu i sent. No pot transmetre el pensament dels personatges, com una càmera de vídeo.	Sap el mateix que els personatges.

Narrador intradiegètic (intern)	
Narrador protagonista	Narrador testimoni
S'anomena també autodiegètic i és aquell que explica la pròpia història en 1a persona.	Transmet la història de manera subjectiva, però no n'és el protagonista.

El narrador és intradiegètic i protagonista, el qual s'expressa en primera persona.

26. En la narració de Patryk observem una mena de fixació pel personatge de Jurek, ja que hi ha molts episodis que se centren en la relació entre els dos. Com definiries aquesta relació a partir del fragment següent?

Quan ara hi penso, veig que en Jurek i jo érem com dos cans de la mateixa gossada. De vegades fèiem voltes l'un al voltant de l'altre, remenant la cua. D'altres, ens grunyíem, com havíem fet a les ruïnes. Dit d'una altra manera, érem amics, fins i tot molt bons amics, però al mateix temps també érem rivals. Però no us penseu que ell o jo —o ningú altre— en parlés. O entengués per què era així. Senzillament era així. (2021: 15)

A través de tota l'obra s'espigolen detalls i comentaris que apunten cap a una relació d'amor-odi entre els dos personatges. Són bons amics, però tenen una rivalitat que va creixent i pujant de to a mida que avança la novel·la. Jurek vol guanyar sempre coste el que coste, mentre que Patryk no vol participar d'aquests jocs, però acaba fent-ho per evitar que Jurek guanye.

27. A continuació, descriu totes les característiques físiques i psicològiques de Jurek i Patryk que apareixen en aquests primers capítols. Us deixem un fragment perquè us siga més fàcil:

El més curiós, però, és que tot i que en Jurek i jo érem amics, tots dos érem molt diferents. Teníem dotze anys, però jo era més alt, més cepat.

Ell tenia els cabells llargs i castanys, la cara allargada, els ulls blau pàlid.

Jo tenia els cabells rossos, tallats curts, la cara rodona, les orelles grosses i, en general, era de bon acontentar.

En Jurek no para de dir com n'era, d'important, ell, amb tot aquell romanço del rei Boleslau. I la cosa empitjorava quan érem a les ruïnes.

Els pares sempre em deien que havia de ser amable amb la gent.

Com que els pares d'en Jurek s'havien mort feia molt de temps, ell vivia amb la seva germana de divuit anys. Nosaltres, els altres nois, la trobàvem molt bonica. Ell tenia una altra germana, però s'havia casat i havia deixat el poble. Jo no tenia ni idea d'on vivia.

El lloc on vivia en Jurek i la seva germana era una mena de barraca d'una sola peça, al final d'un carreró estret, als afores del poble. Era un casinyot que queia a trossos.

Els pares i jo vivíem en una casa de fusta de tres habitacions, en un carrer estret a la vora del centre del poble. Teníem una habitació principal, on hi havia el llit dels pares cobert amb un edredó de plomes [...]

La germana d'en Jurek rentava la roba per als soldats russos que vivien a l'antiga caserna que hi havia a ponent [...]


El meu pare era carreter; construïa i reparava rodes de carro de fusta [...]

A l'escola jo era un bon deixeble. I en Jurek? Tothom sabia que ell era el pitjor. (2021: 16-18)


	Patryk	Jurek
Trets psicològics		
Trets físics		

Patryk viu amb els seus pares en una casa humil, de fusta, unida al taller de son pare, que és carreter. A l'escola era bon alumne. Tenia personalitat però sempre acabava fent cas de les propostes de Jurek.

Jurek era orfe i vivia amb la seua germana, amb qui tenia una relació molt dolenta. Vivien de manera molt precària i anava vestit amb parracs. La seua germana rentava la roba per als soldats. Era el pitjor alumne d'escola. Es considerava l'hereu del rei Boleslau. Tenia una actitud de superioritat.


-  28. Ara que hem vist les característiques generals de la colla, cal recordar que tenia una única regla. Quina era? Vosaltres en teniu alguna al vostre grup d'amics i amigues?

L'única regla que tenien, segons el text, era la d'admetre que no tenien por (2021: 32).

-  29. Precisament, la regla anterior serveix per poder suportar la gran quantitat de reptes que es proposaven els uns als altres contínuament. El primer repte significatiu apareix al capítol 9, quan Jurek roba un botó dels uniformes dels soldats russos.


Recorda breument com Jurek roba el botó i com esperona els seus amics perquè facen el mateix.

Jurek agafa el botó dels uniformes dels soldats russos que renta la seua germana. El talla amb un ganivet sota la pressió de la germana. Se sent molt orgullós i pica la curiositat dels companys: els ensenya amb detall el botó, fent servir fins i tot una lupa, cosa que desperta el desig de Patryk. A poc a poc la veu s'escampa i tothom en vol un. A més, aquell Jurek afirma que aquell botó és millor que un que Patryk havia trobat al bosc al principi de la novel·la.

-  30. Llegiu aquest fragment i comenteu per què Patryk accepta el repte d'aconseguir un botó com el de Jurek. Us ha passat també alguna cosa de l'estil amb el vostre grup d'amics? Us heu sentit empesos a fer alguna cosa que no volíeu?

I jo volia de debò un botó rus? Potser no. O... de fet, potser sí. Hi havia alguna cosa especial en la manera que en Jurek m'esperonava. Si no hi accedia, era com si ell ja hagués guanyat la juguesca. I llavors, ell xalava de valent. Vet aquí la raó per la qual jo volia demostrar que valia tant com ell. Així el faria callar. (2021: 42)

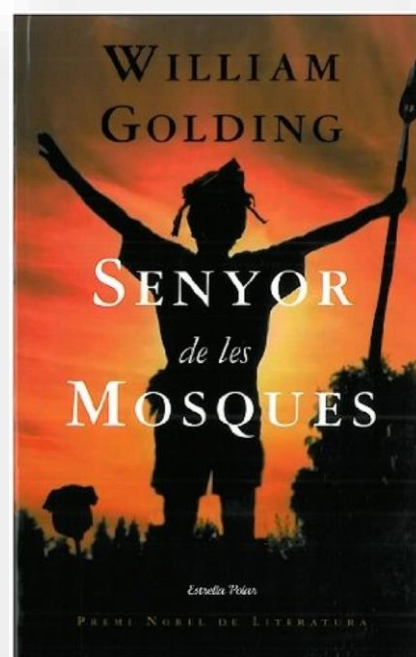
En aquest fragment es palesa la rivalitat entre els dos, en voler ser el millor sempre. Patryk acaba acceptant el repte per fer-lo callar i que no guanye la juguesca el seu amic.

-  31. De fet, els reptes i desafiaments són una constant en molts grups d'amics per veure qui és el més capaç de fer certa cosa. El filòsof grec Aristòtil va considerar que l'amistat sincera s'ha de posar a prova, cosa que veiem que es fa repetidament en la novel·la. En aquest sentit, el repte més important que es narra és el concurs que inventa Jurek per posar a prova els seus amics. En què consisteix?

Ens referim al concurs dels botons inventat per Jurek: qui obtinga el botó més bonic en 24 hores en serà el guanyador.

32. En aquest sentit, en moltes obres de literatura trobem aquest tipus de reptes entre els protagonistes per desafiar-se o per posar-se a prova els uns als altres i dirigir la colla. Llegiu aquest fragment del clàssic *El senyor de les mosques* (William Golding, 1954) i decidiu en què consisteix el desafiament que es planteja.

Ralph es va moure impacientment.  
—Aquests bastons són de fusta. No siguis ximple.  
Jack li adreça una rialleta burleta.  
—Tens por?  
—És clar que en tinc. Qualsevol en tindria.  
—Va girar-se cap als bessons, desitjós d'ésser tranquil·litzat, però sense esperança.  
—Suposo que no ens preneu el pèl...  
La resposta fou massa emfàtica perquè poguessin dubtar-ne.  
El Porquet agafà el cargol.  
—No podríem... en certa manera... quedar-nos aquí? Potser la bèstia no ens atansarà.  
Si no hagués estat per la por que algú els podia estar espiant, Ralph li hauria fet un crit.  
—Quedar-nos aquí? Deixar-nos acorralar en un trosset d'illa, sempre vigilant? D'on trauríem el menjar? I el foc, què?  
—Posem-nos en marxa. I què me'n dius, dels petits?  
—Que se'n vagin a la merda. (2016: 118)



Hi ha una rivalitat oberta en *El senyor de les mosques* entre Jack i Ralph. Amb la pregunta “Tens por?”, Jack pretén despertar l’ego i la rivalitat de Ralph per liderar la colla d’amics. Això fa que tots se’n vagin a tractar de caçar la bèstia.

33. La vida quotidiana dels amics es veu truncada per l’arribada de la guerra al seu poble. Com descriu Patryk aquell aeroplà que veu per primera vegada i que deixa caure una bomba a l’escola del poble? A més, era l’escola realment l’objectiu de la bomba alemanya?

Patryk no havia vist mai una màquina com aquella, per la qual cosa l'associa i compara a elements que li eren coneguts:

- “Em va fer pensar que en realitat no era un ocell, sinó un insecte gegant, com si fos un espiadimonis” (2021: 20)
- “No era un soroll de brunziment ni un zum-zum, res que s'assemblés a un borinot o un mosquit. Em va fer pensar en la fregadissa de les ales d'un saltamartí” (2021: 20)
- “Era gairebé com si un dragó volador escopís foc” (2021: 21)
- “una màquina voladora” (2021: 21).

L'objectiu de la bomba era l'església, però, com que els dos edificis tenien un campanar, l'escola acaba destruïda per equivocació.



34. Què implica que l'escola siga destruïda i que el professor Szujski mora en el bombardeig?

La colla ja no pot anar a classe arran de la desgràcia de la mort del professor i la destrucció de l'escola. Això fa que s'avorrisquen i que tinguin temps per fer el que vulguen, en particular continuar amb la juguesca dels botons de Jurek.



35. Ara feu un dibuix de l'aeroplà d'acord amb les indicacions que proporciona Patryk al final del capítol 3.

Les indicacions són suficientment precises per fer-nos una concepció del tipus d'avió descrit: “hi havia cables i pals en aquelles ales dobles, i al mateix temps alguna cosa que semblava fum sortia del que hauria estat el seu nas. Era gairebé com si un dragó volador escopís foc” (2021: 21); i “Darrere del nas de la màquina hi havia com un bony, i al cap d'una bona estona de mirar-m'ho bé, vaig entendre que allò era un home que anava a dalt de la màquina [...] Vaig veure que duia unes creus negres a les ales, i també unes rodes i una mena de cua mecànica” (2021: 22).


36. La capsula dels tresors. Un dels objectes més preuats de Patryk és una capsula on guardava “un grapat de coses especials” (2021: 18). Quines coses hi guardava al principi de la història i què us pareixen? Després imagineu que teniu una capsula com aquella i decidiu quatre objectes que hi tindríeu vosaltres. Compartiu la informació amb el vostre company o companya.

El narrador ens diu que hi tenia “un tros de fil de plata, una papallona amb unes ales d'un verd irisat, un retrat en color de sant Adalbert, i una pedra completament blanca però que tenia una veta blava que semblava un ull de gat” (2021: 18).

37. Ara que sabeu què hi tenia Patryk, penseu en un cinquè objecte valuós i preuat que guardaríeu a la vostra capsa. Feu-ne, individualment, una descripció amb els següents requisits:

- No heu d'anomenar l'objecte.
- Ha de ser quelcom amb un significat.
- Llegiu la descripció a un company o companya i aquest haurà d'endevinar-lo.
- Ha de tindre sis línies d'extensió.

Aquesta tasca es pot explicar al company o a la resta de la classe. Cal fer èmfasi en el fet que l'objecte tinga un significat, com una foto, un regal, i no un mòbil per exemple.

 38. Al final d'aquesta secció del llibre, els amics s'han escarrassat per aconseguir botons dels uniformes dels soldats russos i tractar de guanyar el concurs dels botons de Jurek. Busqueu les descripcions dels botons que agafen Jurek i Patryk i dibuixeu-los a continuació:

### Els botons russos

El primer botó que arranca Jurek d'un uniforme rus tenia “un emblema estampat: un ocell de dos caps amb les ales desplegadas. A sota les ales, l'animal tenia les dues urpes esteses. Amb una, sostenia una mena de pal, o potser era una espasa. Resultava difícil de distingir. Amb l'altra, sostenia una bola amb una creu al damunt. [...] Aquest té la figura d'un cavaller muntat a cavall que mata un drac” (2021: 39). Aquest és l'escut d'armes de la Rússia actual i de la imperial, el qual té els orígens en l'època medieval. Una vegada hagen fet el dibuix, es pot compartir aquesta imatge de l'escut d'armes imperial per comentar-ne la simbologia dels elements que l'integren.

El segon botó que arranca Patryk de nit dels uniformes estesos dels soldats russos és així: “era daurat i brillant, i tenia una àguila de dos caps ben visible. Quan em vaig ajupir per mirar-me'l millor, hi vaig veure perfectament el dragó” (2021: 63).



39. En aquest primer dia de concurs, tots els amics aconsegueixen un botó rus. Com s'ho fan per tindre'n un?




Els amics s'endinsen al bosc després que l'aeroplà haja bombardejat els russos quan es retiraven. Allà hi troben un carro de roba en un esvoranc produït per una de les bombes. Els amics comencen a remenar els parracs i troben els botons.


40. Quin és el premi que rebrà el guanyador del concurs?

El premi serà un “cepre”, que en realitat era la vara que tenia el seu professor Szujski, que havia mort. Aquesta la van trobar a les runes de l'escola.


B. L'arribada dels alemanys (capítols 27-56)

 41. Els russos se'n van i arriben els alemanys. Com és la seua arribada i com reacciona el poble?

Els alemanys arriben de manera triomfal, amb música estrident i forta, amb trompetes brillants i eixordadores, i una bandera enorme. El poble s'aplega al carrer principal per rebre'ls amb cert escepticisme, d'acord amb el que es desprèn de la conversa entre Patryk i son pare “— Però qui són els nostres enemics? —li vaig preguntar jo—. Els russos o els alemanys?/ —Ni els uns ni els altres són polonesos —va dir ell.” (2021: 91).

 42. Però, què significa realment per a la colla d'amics l'arribada dels alemanys?

Representa l'oportunitat de continuar el concurs dels botons, ja que en porten de nous, brillants, com si foren de plata.

 43. La novel·la ofereix molts detalls dels espais, personatges i objectes que hi apareixen. En aquest sentit, la descripció és un dels aspectes que més destaquen de la lectura pel que fa a la tècnica literària. Llegiu aquest exemple de la descripció dels soldats alemanys:

Tots portaven un casc marró amb una punta punxeguda al capdamunt amb el número 136 en vermell. Duien botes de mitja canya i un cinturó de cuir marró, amb unes petites cartutxeres enganxades. Cadascú portava el fusell amb la baioneta penjat a l'esquena.

Tots feien una cara tibada, la mirada sempre endavant. No vaig veure ni un somriure ni una ganyota, i *brandaven els braços en perfecte compàs*. **El ferm trip-trap** dels peus

damunt de les llambordes del carrer era ben marcat i precís. Tota la tropa es movia **com un enorme centpeus**; orgullosa i molt **més imponent que la tropa russa**. (2021: 95)

- a) Es tracta d'una descripció objectiva o subjectiva? Justifiqueu la resposta.
- b) Una característica de les descripcions és l'ús d'adjectius per precisar els trets del que es descriu. Assenyalau en aquesta descripció dels soldats els adjectius que hi apareixen.
- c) Igualment, en una descripció literària com aquesta és habitual trobar figures retòriques. Sabríeu dir quines figures retòriques són les expressions següents del fragment?

“el ferm trip-trap”	
“com un enorme centpeus”	
“més imponent que la tropa russa”	


- d) Fixeu-vos en les frases subratllades del fragment anterior. Llegiu-les en veu alta i penseu què us transmet la sonoritat d'aquestes paraules en relació amb el contingut del fragment.

Per una part, l'activitat busca reflexionar sobre els trets principals de la descripció, una tipologia textual destacada en la novel·la i que aporta un to líric i sensorial rellevant. La descripció dels soldats és subjectiva en tant que és feta a través dels ulls de Patryk, com bé ho palesa la comparació amb un centpeus.

Per una altra part, hi ha una profusió d'adjectius notable, com ara: marró, punxeguda, petites, tibada, perfecte, marcat, precís, orgullosa, imponent, russa.

A més, es pretenen introduir mecanismes essencials del llenguatge literari, en general, i particularment adients per a la descripció. Per això, es presentaran un parell de figures retòriques en aquesta activitat (la comparació i l'onomatopeia), i d'altres en la següent.

Finalment, es destaquen tres frases en què es percep clarament la repetició de consonants oclusives i ròtiques. Es tracta d'una al·literació que evoca el pas marcial de les tropes.

-  44. Ara us toca a vosaltres fer una descripció col·laborativa. En parelles feu una descripció en vuit línies d'algun personatge secundari de la novel·la (és a dir, excloent Patryk i Jurek): un farà la descripció física i l'altre la psicològica. Això sí, ha de ser subjectiva!

Per posar en pràctica l'expressió escrita es proposa aquesta tasca col·laborativa. La descripció cal que siga subjectiva per fomentar l'ús d'un llenguatge ric, personal i amb un ús de figures retòriques.



45. Una vegada hàgeu acabat la descripció, tractarem de millorar-la.

- a) Repasseu els adjectius que heu emprat i canvieu-los per d'altres de més precisos o més rics literàriament. Podeu consultar [aquesta llista](#) d'adjectius molt útil, així com aquest diccionari de [sinònims](#).
- b) A més, també cal que hi incorporeu un parell de figures retòriques que facen més literària la descripció. Podeu escollir-ne alguna d'aquestes: metàfora, comparació, hipèrbole, personificació, enumeració.

En aquesta segona tasca de la descripció d'un personatge es percaça l'objectiu de millorar la que han fet en parelles els alumnes. En un primer moment, caldrà aprofundir en la precisió i riquesa lèxica i, en un segon, emprar de manera efectiva aquestes figures retòriques. És molt probable que calga presentar-les abans a l'alumnat.



46. Per acabar aquesta reflexió sobre la descripció, llegiu un fragment d'una de les grans veus de la literatura catalana, Mercè Rodoreda. Aquest fragment del conte "El riu i la barca" és molt ric quant al llenguatge literari per descriure un paisatge de ribera a l'alba.

El bosc baixava fins al riu en pendent, però el riu no es veia perquè el tapaven les herbes altes i un rengle de salzes molt vells. Un ocell va cridar: una garsa cap al cel, per damunt dels arbres. Una altra la va seguir amb el plomatge blau de tan negre i amb les puntes de les ales més blanques que la sal. Vaig travessar el bosc, encara gris d'alba, quan les olors de les herbes violentes es començaven a barrejar. L'aigua brillava tacada d'ombra i de llum. El primer raig de sol filtrat per entre les branques moria sobre l'aigua i tornava a néixer al fons, indecís, en una teranyina blanca. Acabat el rengle dels salzes es dreçaven els joncs. La riba estava coberta d'herba. Vaig trobar la barca darrere d'un matoll esquitxat de boles de color de foc, com un incendi glaçat.  
(2020: 70)

Aquest fragment és d'una gran plasticitat i expressivitat. Hi ha moltes figures literàries que es podrien destacar, però per al cicle al qual va adreçada la guia creiem que, amb les que hi ha

subratllades, l'alumnat ja es pot fer una bona idea del funcionament. La primera i última figures retòriques són una comparació, mentre que també hi trobem una metàfora (“tacada d’ombra i de llum”) i una personificació referida a un raig de sol (“moria, tornava a néixer”).

47. En aquesta segona part, el concurs de botons acaba degenerant per l’obsessió per aconseguir-ne. Els amics no semblen ser conscients de l’espiral de violència en què la juguesca de Jurek els ha involucrat. Un bon exemple d’això és com aconseguix Patryk el botó del soldat oficial que s’allotja a sa casa. Resumiu aquesta escena en cinc línies.

En aquest cas Patryk narra com va robar el botó del soldat alemany mentre aquest dormia. Va agafar un ganivet de sa mare i el va tallar de la casaca del soldat. Però aquest va caure sota del llit i va estar a punt de despertar-lo (capítols 31-32).


48. D’aquesta manera, la colla d’amics tracta d’aconseguir botons a tot preu, corrent riscos i sense cap mirament. En un primer moment, els amics robaven els botons d’uniformes estesos o d’un carro de roba tirat. Ara, però, Jurek n’agafa un de soldats morts dins d’un esvoranc (2021: 149) i Patryk, un altre d’un soldat anglès mort (2021: 187). Quina opinió us mereixen aquestes accions?

Es busca reflexionar sobre la degeneració progressiva del concurs de botons. Jurek posa al límit la resta d’amics per voler ser el millor, per tindre el millor botó, cosa que acaba portant la colla a situacions límit. El fet de robar de soldats morts és l’exemple més clar de la deshumanització dels amics, de la pèrdua de seny i de solidaritat per assolir una fita personal.

49. El creixent perill per aconseguir botons va unit a la intensificació de la guerra. Completeu aquesta graella amb la informació que hi manca pel que fa a fets que mostren, per una part, els perills als quals s’enfronten els nens i, per una altra, accions que exemplifiquen l’escalada bèl·lica.

Perills que experimenten els amics	Intensificació de la guerra
Drugi és apallissat mentre <u>robava un botó al soldat que vivia a sa casa</u> . (cap. 41)	Els russos incendien <u>el bosc</u> . (cap. 35-36)
Els amics van <u>al bosc incendi</u> . (cap. 44)	Hi ha <u>una batalla al bosc incendi</u> , en la qual moren molts soldats alemanys. (cap. 38)
La colla agafa <u>botons</u> de soldats morts. (cap. 44)	Els amics són utilitzats <u>en una emboscada</u> .

Ens assabentem que Drugi <b>mor</b> . (cap. 50)	Els <b>russos</b> fan una emboscada als alemanys. (cap. 53-54)
Els russos enxampen <b>els amics al bosc incendi</b> i els empren com a esquer per a una emboscada als alemanys. (cap. 47)	En <b>l'emboscada</b> hi moren molts soldats. (cap. 53-54)
Els alemanys obliguen els amics a portar-los al bosc, amb <b>Raclaw</b> al davant. (cap. 53-54)	Els alemanys es baten en retirada i els <b>russos</b> els persegueixen. (cap. 55)
Raclaw és <b>ferit</b> durant la batalla. (cap. 55)	

-  50. En aquests capítols la colla d'amics aconsegueix botons de soldats alemanys, austríacs i anglesos. Busqueu les descripcions dels botons que agafen Jurek i Patryk i la resta d'amics i dibuixeu-los a continuació:

### Els botons alemanys

El **primer botó alemany** descrit és el de Patryk, el qual té “dos canons damunt de tres bales de canó” (2021: 110). El **segon botó alemany** l'aconsegueix Makary i “era tan brillant com el meu, però una mica més petit. Tenia un número deu en relleu” (2021: 114). El **tercer** és de Jurek i s'hi veu “la corona del rei alemany” (2021: 115). El **quart botó, austríac**, el torna a aconseguir Jurek de la gorra d'un soldat austríac que troben mort en un clot provocat per una canonada, “duia la figura d'un ocell un sol cap coronat. Tenia les ales ben plegades i les urpes ben visibles. Igual que el botó rus, una urpa subjectava una bola, i l'altra, una espasa” (2021: 149). L'últim botó que hi trobem, el **cinquè**, és el que obté Patryk d'un soldat **anglès** mort, “era un botó bonic, nou i lluent, amb la figura d'un antic canó amb rodes ben visible [...] Damunt del canó hi havia una corona” (2021: 187).

51. En aquests capítols es fa evident la pressió per seguir els reptes que marca Jurek. Aquest es converteix en el líder de la colla i el seu ego porta els amics cap a la destrucció. En aquest sentit, hi abunden les reflexions i contradiccions de Patryk perquè no vol acceptar les propostes arriscades de Jurek, però sempre acaba fent-ho. Llegiu aquest exemple i després responeu a les preguntes:

Em vaig proposar que ara més que mai havia de protegir els meus amics d'aquell joc poca-solta dels botons. "He de ser més llest", vaig pensar.

Però també hi vaig anar. (2021: 144)

- a) Penseu que Patryk actua bé seguint Jurek o s'equivoca en l'intent continu per evitar que Jurek siga el rei dels botons?
- b) Us heu trobat en una situació semblant en la vostra colla d'amics, és a dir, fer alguna cosa per la pressió d'algú o alguns dels vostres amics o amigues?

Cada alumne podrà donar una resposta de si Patryk actua encertadament o no. Cal recordar que tots els actes de Jurek porten cap a la destrucció dels amics (morts, ferits, exiliats). Si bé Patryk intenta protegir el grup, pareix que no és la millor manera de fer-ho perquè no resulta gens efectiva.

La resposta a la segona pregunta es deixa oberta.

52. Jurek és, per tant, un líder que influencia la resta perquè participen en el concurs dels botons i proclamar-se així, ell mateix, el rei dels botons. En la societat actual podem veure que "influenciar" és un acte molt estès, i fins i tot hi ha gent que s'hi dedica. Penseu-ne exemples amb el vostre company o companya i després redacteu un article d'opinió en deu línies, que apareixerà a la revista de l'institut sobre aquest tema.

Seguint amb la mateixa dinàmica de l'activitat anterior, s'extrapola la realitat de la novel·la a la societat actual i a la pressió dels influencers a les xarxes socials. Caldrà recordar-los de seguir una estructura adequada per organitzar el text argumentatiu.

### C. La tornada dels russos (capítols 57-65)



53. El poble que apareix cap al final de la novel·la no té res a veure amb el de l'inici. La destrucció progressiva d'aquest es fa palesa a causa dels estralls de la guerra. Llegiu aquest fragment i contrasteu-lo amb la descripció que se'n feia a l'inici.

#### Durant la guerra

Va ser quan vam arribar als afores del poble per la banda de llevant, que vaig veure els primers senyals de lluita i destrucció. Els vidres de les finestres esmicolats, les portes trencades. Hi havia forats a les parets dels edificis. Dos s'havien esfondrat i semblaven uns enormes nius d'ocell aixafats. Els habitants del poble eren enmig d'aquella escampadissa, i amb una mirada plena de tristesa, furgaven entre el fustam destrossat. (2021: 194)

#### Abans de la guerra

Vaig néixer al poble i hi havia viscut tota la vida. No era gens gran. Devia tenir unes cent cases de fusta i de maons. Cap dels edificis era gaire gran, a excepció de la casa de tres pisos on vivia el jutge. M'imagino que al poble hi devien viure unes mil persones, quasi totes pobres. [...] El carrer gran, al centre del poble, era de llambordes. Des d'allí sortien una sèrie de carrers i carrerons. Com que eren de terra, quan plovia s'omplien de fang, i a l'hivern, de neu bruta i enganxosa. (2021: 25)


- a) Anoteu els adjectius i substantius en cada paràgraf que ens ajuden a entendre l'estat de destrucció i de normalitat en cada paràgraf.
- b) Com se sentiria Patryk en veure el seu poble destruït? Escriviu un paràgraf de cinc línies en què Patryk reaccione en descobrir el seu poble destruït.

En la primera pregunta, destaquem al primer paràgraf els següents adjectius i substantius: lluita, destrucció, esmicolats, trencades, aixafats, escampadissa, tristesa, fustam destrossat. En el segon cas: gens gran, fusta i maons, pobres, neu bruta i enganxosa, mil persones.

En la segona pregunta s'intenta de fer reflexionar a l'alumnat sobre la visió del poble destrossat a causa de la guerra. La tristesa i el desconcert devien envair Patryk.

54. Els russos aconseguen recuperar el poble gràcies a una emboscada que paren als alemanys. Recordeu en què consistia i quin paper hi va jugar la colla d'amics?

Els soldats russos troben els amics al bosc i els entabanen perquè avisen els alemanys de la seua precària situació. Tots ho accepten perquè els amenacen de mort, tret de Jurek que és espia d'ells, i van al poble per avisar els alemanys. A aquests els informen d'un nombre molt inferior de soldats russos que han vist al bosc, tal com els havien dit. Els alemanys no se'ls acaben de creure i els obliguen a acompanyar-los al bosc, amb Raclaw al davant. Els russos són superiors en nombre i fan caure els alemanys en una emboscada. Els amics es troben enmig del foc creuat i la situació esdevé caòtica. Els alemanys es baten en retirada i pateixen una derrota clara que els fa fugir del poble.

-  55. Durant la lectura podem percebre un llenguatge molt viu i sensorial que aporta molt de realisme a l'acció. Entre altres característiques, destaquem l'ús de moltes onomatopeies per reflectir els sons. Completeu la següent taula amb el possible so que pugui expressar cada onomatopeia.

Cada alumne podrà dir la seua en aquests casos. En la següent graella oferim a què equival l'onomatopeia en la novel·la.

Onomatopeia	So
Gloc-gloc	<i>El so de l'aigua del riu (2021: 47).</i>
Quiquiriquic	<i>El gall del galliner (2021: 16).</i>
Crac-crac	<i>El soroll de l'aeroplà, que li recordava al d'una destrat o a la fregadissa de les ales d'un saltamartí (2021: 20).</i>
Pam, pam	<i>El so sec en picar de peus o amb un bastó perquè la gent s'incline davant del rei (2021: 81).</i>
Cling	<i>El so en caure a terra el botó que intenta robar Patryk del soldat alemany (2021: 107).</i>
Nyec	<i>El so en arrancar un botó de l'uniforme d'un soldat (2021: 115).</i>
Trip-trap	<i>El soroll de les botes dels soldats alemanys (2021: 121).</i>
Clec	<i>El soroll metàl·lic del pany en tancar-se la porta (2021: 139).</i>



D. La guerra que mai no acaba (capítols 66-76)

56. Feu els següents mots encreuats, en què trobareu paraules relacionades amb el context polític i de guerra. Podeu fer-los en línia en [aquest enllaç](#).



57. En un moment de la novel·la, Patryk agafa una pistola d'un soldat anglès mort. Això ho fa de manera impulsiva, sense saber si està carregada i sense saber-la utilitzar. De fet, la possessió de la pistola li suposa un maldecap per si l' enxampen, per la qual cosa acaba guardant-la en la seua capsula dels tresors. En l'argument d'una novel·la quan apareix un element rellevant, normalment ha de tindre una implicació en l'acció, com la pistola. En literatura això s'anomena "l'arma de Txèkhov".

- a) Feu una cerca a internet i definiu el concepte literari de "l'arma de Txèkhov".
- b) Resumiu els dos moments de la novel·la en què s'acaba utilitzant l'arma: qui la utilitza, per què, què i com ocorre?

L'arma de Txèkhov remet a un principi narratiu establert per l'escriptor rus, segons el qual tots els elements de la narració han de tindre una transcendència en l'argument. Així, s'han d'eliminar tots aquells trets irrellevants que no aporten res a la trama. Per tant, si un autor inclou una pistola en l'acció és perquè aquesta serà utilitzada, com és el cas de la novel·la.

La pistola la fa servir Jurek, qui li l'havia robat a Patryk, per matar el seu amic Makary i eliminar així un rival en el concurs. Després, Jurek, cegat de poder, mata un cosac per arrabassar-li un botó.

58. Cap al final de la novel·la els alemanys marxen del poble cap a ponent, mentre que se n'exilia molta gent, entre ells Raclaw. En canvi, hi retornen els soldats russos, així com francesos i cosacs. La nova situació no fa aturar el concurs dels botons, sinó que, al contrari, esperona Jurek per decidir-ne el guanyador a partir dels nous botons que veuen als uniformes dels francesos i cosacs. Però la juguesca cada vegada és més violenta i irracional, fins al punt que ens assabentem que Wojtex també ha mort. Recordeu què va passar?

Els soldats alemanys li van trobar un botó rus a la butxaca i van considerar que era un espia, per la qual cosa el van afusellar (capítols 61 i 62).



59. El detonant del final de la novel·la té a veure amb l'arribada dels cosacs i l'admiració que provoquen els seus botons en Jurek, Patryk i Makary. Podríeu dibuixar-los?

El **botó cosac** és descrit així: “una mena d'insígnia, amb una calavera somrient i uns ossos encreuats a sota, del color del llautó” (2021: 217).

60. De nou, la degeneració del concurs dels botons torna a fer-se més evident i Jurek porta fins a les últimes conseqüències l'obsessió per convertir-se en el rei dels botons. La guerra i el concurs dels botons van de bracet pel que fa a l'augment de la destrucció. Relacioneu les següents accions segons es tracten de perills en què incorren els amics o d'exemples d'intensificació de la guerra.

Perills que experimenten els amics	Intensificació de la guerra
<i>Wojtex és afusellat.</i>	<i>Destrucció del pont riu</i>
<i>Makary és assassinat per Jurek.</i>	<i>Tres aeroplans alemanys bombardegen el poble.</i>
<i>Jurek mata un soldat cosac.</i>	<i>La casa de Patryk es crema.</i>
	<i>Tot el poble es converteix en ruïnes.</i>
	<i>La família de Raclaw i Wojtex s'exilien.</i>
	<i>La família de Patryk s'exilia.</i>

61. Una de les imatges més punyents de la novel·la la trobem a l'últim capítol (76), quan arribem al punt àlgid de la barbàrie de la guerra i del concurs. Es tracta de la descripció del pedrís del sortidor destruït per les bombes:

Vaig constatar que havia quedat reduït a un munt de runa. El broc de ferro amb les rodes per bombar l'aigua estava tot abonyegat i havia caigut a terra. Vaig veure que la canonada sobresortia, i que de dins encara en sortia un rajolí d'aigua. Era com si la terra sagnés. (2021: 257)

Quin significat té el pedrís per a la colla? Què simbolitza la destrucció d'aquest pedrís?

El pedrís simbolitza la unió dels amics, el lloc on es reunien per compartir coses, per xerrar, per passar-ho bé. En aquest punt de la novel·la ens adonem de la crua realitat de la colla en el context de la guerra. Ara tot s'ha ensorrat per la dèria dels botons i per la guerra. És la fi de l'amistat i la victòria de la destrucció. De fet, tres dels amics —Wojtex, Drugi i Makary— moren; dos —Raclaw i Patryk— s'exilien; Ulryk es desvincula dels amics, i Jurek és l'únic que roman al poble.

62. Finalment, la descripció de la barbàrie es completa amb la presència de Jurek damunt de les runes del pedrís, la qual representa l'última imatge que veu Patryk abans d'abandonar el poble. Llegiu-ne la descripció i compareu-la amb la coberta del llibre. Hi ha alguna diferència entre ambdues imatges?

Mentre m'ho mirava em vaig quedar estupefacte en veure una figura que s'enfilava dalt del munt de runa. El vaig reconèixer a l'instant: era en Jurek. [...]

Mentre el mirava, va alçar una mà enlaire. La lluna feia prou claror per veure que el que tenia a la mà dreta era alguna cosa lluenta, fins i tot amb aquella llum tan migrada. No hi havia dubte: era un dels botons cosacs amb la calavera i els ossos encreuats.

Amb l'altra empunyava la vara.

Amb els braços ben estirats cap al cel, i sense dirigir-se a mi ni a ningú altre, va cridar:

—Mireu-me tots! Soc el rei! En Jurek el Valerós! El rei de tot! (2021: 257)

En aquesta descripció tan punyent que remet a la coberta de la novel·la s'hi pot apreciar el zenit de la barbàrie i de la irracionalitat. Hi ha algunes diferències entre la descripció i la coberta: Jurek va vestit de soldat, no té els braços estirats cap al cel ni porta la vara de rei dels botons. Ara bé, sí que té el botó a les mans i es troba a dalt de les runes del pedrís fitant l'horitzó de foc i destrucció del poble.

## Després de la lectura



63. La llengua és molt important i al llarg de la lectura heu anat trobant moltes expressions i frases fetes de les quals deueu haver deduït el significat. Us proposem que relacioneu ambdues columnes. Podeu consultar el diccionari [Rodamots](#).

Modismes/frases fetes	Significat
1. Seguir la veta (2021: 11)	a. Estar ben llest, ja no tenir remei, ja no poder escapar-se d'una cosa desagradable.
2. Tallar el bacallà (2021: 33)	b. Anar-se'n.
3. Beure oli (2021: 50)	c. Facilitat amb què una persona fa una determinada cosa.
4. Ser curt de gambals (2021: 57)	d. Ocórrer una desgràcia.
5. Tocar el dos (2021: 58)	e. Haver-se d'aguantar algú d'alguna cosa que el perjudica.
6. Muts i a la gàbia (2021: 81)	f. Poc intel·ligent, curt de comprensió.
7. Bufar i fer ampolles (2021: 115)	g. Imposar silenci.
8. Passar-ne una de grossa (2021: 17)	h. Manar, tindre el control d'alguna cosa.
9. Posar-s'hi fulles (2021: 150)	i. No contrariar-lo en allò que diu o que fa; donar-li conversa.

64. Seguint amb l'activitat anterior, en la nostra llengua hi ha diverses frases fetes que prenen el botó com a idea central. Fixeu-vos en aquestes expressions i tracteu d'esbrinar-ne el significat. Després poseu en comú les vostres hipòtesis i, finalment, contrasteu-les en el [Diccionari Català-Valencià-Balear](#).

Expressió	La meua hipòtesi	El significat real
No valer un botó		<i>no tenir cap valor</i>
De vint-i-un botó		<i>molt ben vestit, amb indumentària de festa</i>

Aquesta qüestió de les parèmies resulta molt interessant d'aprendre a nivell cultural i idiosincràtic en qualsevol llengua, per això en fem èmfasi.



65. El significat del terme *botó* que primer us ve al cap segurament és el de la peça redona per cordar la roba. Ara bé, després d'haver llegit l'obra, potser aquest significat haja canviat.

Com bé sabeu, els textos literaris es nodreixen de recursos que atorguen als textos un estil més estètic, més suggerent. En aquest cas, hi trobem una al·legoria en relació amb la presència continuada dels botons en la novel·la. Heu sentit mai aquesta paraula? Si no sabeu què vol dir, consulteu aquest enllaç i apunteu-ne la definició. Després, expliqueu què simbolitzarien els botons al final de l'obra.

Una al·legoria és una figura retòrica consistent en una metàfora continuada, proposició o seguit de proposicions que presenten un sentit directe i un altre de figurat o intel·lectual, ambdós complets.

Significat literal	Sentit figurat
<b>Botons</b>	
<p>Les peces amb diferents dissenys dels soldats russos, alemanys, austríacs, anglesos o cosacs que apareixen als seus uniformes o gorres.</p> <p>Tenen la funció literal d'unir les peces de roba dels soldats i incorporen gravats que recorden l'imperi o batalló al qual pertanyen, un símbol de guerra o una amenaça de mort.</p>	<p>El sentit figurat o metafòric que van assolint progressivament els botons és el de: premi, competició, egoisme, victòria, risc, deshumanització, mort...</p>



66. A banda de les figures retòriques, una altra tècnica de redacció pròpia d'un text literari és el suspens o la intriga per captar l'atenció del lector. En *La guerra dels botons* hi trobem molts capítols, setanta-sis en concret, per la qual cosa han d'estar ben plantejats per mantindre el nostre interès. Llegiu aquest fragment i decidiu per què desperta la nostra curiositat; després, penseu on ha aparegut: al principi, a la meitat o al final del capítol.

I jo volia de debò un botó rus? Potser no. O... de fet, potser sí. Hi havia alguna cosa especial en la manera que en Jurek m'esperonava. Si no hi accedia, era com si ell ja hagués guanyat la juguesca. I llavors, ell xalava de valent. Vet aquí la raó per la qual jo volia demostrar que valia tant com ell. Així el faria callar. (2021: 42)

Aquest paràgraf apareix al final del capítol 9. Ací hi percebem un narrador protagonista que dubta i que es fa preguntes retòriques que fan dubtar al lector i fer-se preguntes sobre allò que farà o deixarà de fer el protagonista. A més, ja s'intueix que el narrador farà alguna cosa per fer callar Jurek, per la qual cosa manté en tensió el lector a fi de descobrir-ho en els següents episodis.



67. Aquesta tècnica de deixar en suspens l'acció també apareix sovint en cinema o en sèries de capítols curts, al final dels quals de vegades apareixen allò de "Continuarà..." o "*To be continued*". En grups de quatre, recordeu algun exemple literari, audiovisual o del dia a dia en què es faça això?

Es deixa que l'alumnat responga a la pregunta obertament. Es podria fer referència també a exemples immediats no literaris, com quan un professor acaba la classe i diu que aquell tema o problema s'explicarà el següent dia.

Després, el docent caldrà que introduísca el concepte de *cliffhanger* o deixada en suspens, o final de suspens. Es pot compartir la fitxa del [Termcat](#) amb la definició i el terme en altres llengües: "Final espectacular i emocionant d'un capítol d'una sèrie, que fa que els espectadors tinguin ganes de veure'n el següent". Després, es pot escarbar en l'etimologia del terme anglès per veure'n el sentit metafòric (*cliff*: penya-segat; i *hang*: penjat) i proposar a l'alumnat de traslladar al Termcat un neologisme en català a "deixada en suspens" que imite el terme figurat anglès (com, per exemple, capturalectors, pescamoment...).



68. Per últim, busqueu en la novel·la un altre exemple de final en suspens i copieu-lo. Després, llegiu-lo en veu alta a classe.

Certament, n'hi ha molts, de capítols, amb aquesta tècnica narrativa. Alguns que acaben així són el 21, 23, 25 i 35, per indicar-ne només uns quants.

69. Al final de la novel·la les tropes alemanyes bombardegen el poble dels amics i tot es sumeix en el caos. La casa de Patryk crema i el protagonista deambula buscant els pares i confús per les morts de Makary i del soldat cosac. Finalment, troba a terra del taller de son pare un paper que diu:

On ets?  
Hem marxat cap a ponent.  
T'esperarem a la cinquena fita.  
Vine! (2021: 256)

- a) Quina direcció és "cap a ponent"? Podeu consultar una rosa dels vents per esbrinar-ho.
- b) Quants dies havia dit el pare de Jurek que s'esperarien a la cinquena fita?

Lògicament, ponent fa referència a l'oest, i el pare havia dit a Jurek que s'esperarien a la cinquena fita dos dies (capítol 70).

70. A l'últim paràgraf de l'obra sabem que Patryk es va poder retrobar amb els seus pares. Ho interpreteu com un final feliç?

S'espera que en aquesta pregunta reflexiva l'alumnat pugui oferir tant una valoració positiva com negativa. Per una part, Patryk es retroba amb els seus pares, però al mateix temps molts dels seus amics han mort o s'han exiliat, ha perdut la casa i ell i la seua família es veuen obligats a exiliar-se cap a un destí incert.

71. Amb la informació que tenim, calculeu els següents problemes pel que fa al retrobament de Patryk amb la seua família. Esbrineu el següent:

- a) Quan Patryk va passar per la tercera fita portava caminats 60 quilòmetres. Quants quilòmetres va recórrer quan va arribar a la cinquena i última fita?
- b) Resulta que Patryk no va arribar a aprendre totes les unitats de longitud a escola, ja que l'arribada de la guerra ho va impedir. Convertiu els quilòmetres resultants que va recórrer a metres.

- c) A més, quan va passar per la tercera fita, el rellotge de Patryk es va espatllar. Si quan estava a la primera fita portava caminant 7 hores, quantes hores portarà quan arribe a la cinquena fita? Si hem de considerar que va fer un descans de 10 hores en tot el trajecte, va arribar abans de 48 hores a retrobar els seus pares, tal com li havien dit?
- d) Com que el rellotge se li va espatllar, Patryk es va desorientar. Si va eixir a les deu de la nit del seu poble, a quina hora es va retrobar amb els seus pares?

En el primer cas, es tracta d'esbrinar primer quants quilòmetres recorre Patryk en cada fita. Si dividim 60 entre 3 fites, el resultat és que cada interval o fita comprèn 20 quilòmetres; per tant, Patryk va recórrer 100 quilòmetres fins a retrobar-se amb els seus pares.

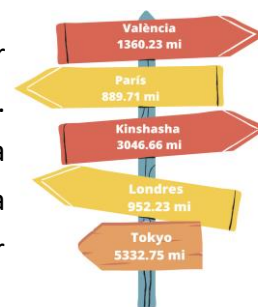
La conversió de 100 quilòmetres en metres és el resultat de multiplicar  $100 \times 1.000$ : 100.000 metres.

Patryk va caminar un total de 35 hores, a la qual cosa cal sumar 10 hores descans. Per tant, va fer un total de 45 hores fins a retrobar-se amb els seus pares.

Finalment, considerant que Patryk eixira a les deu de la nit i tardara 45 hores de camí, va arribar a tornar a veure els seus pares a les set de la vesprada del segon dia de trajecte.



72. Una vegada que sabeu on s'ha trobat la família, ara també caldria esbrinar de quin poble va eixir, ja que en la novel·la no s'esmenta en cap moment. Això ajudarà Patryk a ubicar-se i poder seguir endavant. Ara bé, el jove ha quedat traumatitzat i no en recorda el nom. Afortunadament, sí que guarda en la ment aquesta imatge que hi havia al seu poble. Seríeu capaços de dir quin era el seu poble a partir d'aquestes dades?



Aquesta activitat està basada en la que podem trobar a la pàgina web [Fotografia matemàtica](#). S'ha triat una població polonesa que podria estar inspirada en la de Patryk, tot i que la que hem triat és totalment atzarosa. En primer lloc, l'alumnat haurà de passar les milles a quilòmetres. En segon lloc, aconseguir un mapa i fixar-se en l'escala per poder calcular-ne la proporció corresponent als quilòmetres indicats. En tercer lloc, traçaran amb un compàs o una corda línies concèntriques des de cada localització per trobar-ne la intersecció i, per tant, esbrinar la ciutat polonesa escollida. En un mapa aquesta intersecció no funcionarà atesa la morfologia de la terra. Si l'activitat la fem en un globus terraqüi, llavors sí que obtindrem la resposta correcta. En el nostre cas, els quilòmetres apuntats corresponen a la distància entre aquestes ciutats i la polonesa Zyrzyn.





73. Ara que sabeu el seu origen cal que ajudeu Patryk i la seua família a descobrir el seu destí i cap a on s'encaminen. Així acaba Patryk la novel·la: "Vam reprendre el camí cap a una ciutat amb un nom que jo no sabia" (2021: 258). Amb la informació que teniu i amb l'ajuda del següent mapa, decidiu a quina ciutat europea es podrien haver dirigit, tenint en compte que es desplacen a peu. Després, valoreu les següents dades:

- Quant de temps triguen a arribar-hi.
- Quants quilòmetres recorren.



Fronteres de Polònia durant la Primera Guerra Mundial.



EN 74. De camí a la nova ciutat, la família es troba amb diferents entrebancs a causa dels nombrosos controls militars que troben. Per sortejar-los, cal que porten un salconduit. Sabeu què és? Imagineu-vos que sou un periodista compromès i que voleu ajudar la família amb un salconduit falsificat. Redacteu-lo a continuació amb la informació inventada, però creïble, que vulgueu. Primer feu-ho en català i, després, en anglès, ja que no saben amb quins soldats es podran trobar.

Aquesta tasca, com alguna de les anteriors, també es pot demanar que es redacte en francès, o qualsevol altra llengua que oferisca el centre i que estudien els alumnes.



75. Com a refugiats de guerra, Patryk i els seus pares tenen poca informació sobre la nova ciutat i el nou país on han arribat. Ompliu la següent fitxa perquè l'acollida i la integració siga el millor possible.

	Ciutat	País
Llengua / llengües		
Habitants		
Gentilicis		
Capital		
Fronteres del país		
Muntanya més alta		
Riu més important		
Moneda		

Amb aquesta dinàmica es repassen qüestions de l'àmbit de ciències socials. Cada grup podrà decidir el que considere oportú.

76. Imagineu que ja han creuat la frontera i tracten d'instal·lar-se a la ciutat. Imagineu que sou periodistes internacionals pertanyents a l'agència Associated Press i que esteu cobrint el conflicte bèl·lic. Recreeu en anglès una possible entrevista entre el o la periodista i la família de Patryk amb l'objectiu de ser publicada al Canadà per mostrar l'impacte en la població civil i els refugiats de guerra.

En aquesta activitat es treballarà el text conversacional periodístic. Caldrà recalcar que es publicarà en un diari o revista, amb la qual cosa se seguiran les convencions pròpies, com ara titular, entradeta, data, foto... Es podrà fer en grups de quatre, així cadascú podrà assumir un rol i fer la tasca col·laborativa; per exemple: dos redactaran el text, un altre el corregirà i un altre l'editarà.

77. Avui en dia segur que heu sentit parlar a la televisió de la situació dels refugiats i refugiades en diversos llocs del planeta. En aquest àmbit, és necessari al·ludir a la tasca que fa l'organització no governamental Open Arms a la mar Mediterrània. La seua lluita és clau per salvar la vida de

moltes i molts refugiats que arrisquen la vida per travessar la mar i fugir de guerres i pobresa. Responen a les següents preguntes:

- a) De quants vaixells disposa l'organització i on té la seu?
- b) Quina és en concret la seua feina?
- c) Argumenteu per què molts països posen entrebancs a la feina humanitària d'Open Arms a la Mediterrània. Què us sembla? Busqueu una notícia que ho il·lustre.

Amb aquesta pregunta de reflexió es pretén incidir en la catàstrofe humanitària que suposen totes les guerres, des de la que viuen Patryk i la seua família a la que pateixen nombrosos ciutadans avui en dia. Agafem l'exemple paradigmàtic d'Open Arms com a organització que s'encarrega d'ajudar refugiats de guerres i altres crisis humanitàries. Segurament que han sentit parlar d'Open Arms i això, potser, els ajuda a enfocar millor la reflexió i a entendre la magnitud de la tragèdia.

L'Open Arms és una organització no governamental fundada per Òscar Camps i amb seu a Badalona. Actualment disposa de dos vaixells, l'Astral i l'Open Arms. A internet s'hi poden trobar moltes notícies en què diversos governs, com ara l'italià o l'espanyol, han tractat d'entorpir la tasca de l'organització. A tall d'exemple, proposem [aquesta notícia](#) o [aquesta altra](#).

78. Per acabar la lectura de *La guerra dels botons*, us proposem que creeu un joc de preguntes en grups de quatre o de cinc. Podeu emprar una aplicació com [Quizizz](#) per fer una bateria de dotze preguntes sobre l'argument o qualsevol característica, bé siga d'estil, de forma o de l'autor, que hàgim comentat en aquesta proposta didàctica.

Aquest tipus de gamificacions sempre són molt atractives i útils per a l'alumnat perquè ell mateix és en tot moment l'actor de la tasca. Proposem fer un quizizz com a alternativa a kahoot, el qual potser ja coneixen més. Una volta tinguen fets tots els tests, es compartiran amb la resta de la classe per jugar.

## BIBLIOGRAFIA

- ALCOBERRO, Ramon. "[L'amistat segons Aristòtil, context i sentit del tema](#)", conferència pronunciada a l'Escola d'Estiu del Col·legi de Llicenciats, Barcelona. Intervenció dia 15 de juliol 2011. [Accés 19/11/2022]
- ARISTÒTIL (1995). *Ètica nicomaquea*. Barcelona: Fundació Bernat Metge.
- AVI (2021 [2018]). *La guerra dels botons*. Trad. per David Nel·lo. Barcelona: Editorial Bambú.
- AVI: [pàgina web personal de l'autor](#) [consulta 14/01/23]
- CASAGRAN, Roc (2022). *L'abraçada que*. Barcelona: Amsterdam.
- DIRECCIÓ GENERAL D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA I BATXILLERAT (2014). *La literatura a l'aula*. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.
- [FONT, Mar \(2022\). Qui té un amic té un tresor. "Pippi Calcesllargues", d'Astrid Lindgren: guia didàctica. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació.](#) [consulta 07/07/23]
- FUSTER, Joan (2012). *Aforismes*. Alzira: Bromera.
- FUSTER, Joan (2022). *Consells, proverbis i insolències*. Barcelona: Ara Llibres.
- GOLDING, William (2016 [1954]). *El senyor de les mosques*. Barcelona: Estrella Polar.
- JUANICO, Núria. "[Llibres per explorar la cara i la creu de l'amistat](#)", *Diari Ara*, 05/01/2018. [consulta 07/07/23]
- KRISTOF, Agota (2007 [1986]). *Trilogia de Claus i Lucas*. Barcelona, La Magrana.
- SOHN, Peter (2009). *Partly Cloudy*. Pixar.